दैनिक
सिंधुदुर्ग समाचार
ग्रामीण जनतेचे एकमेव लोकप्रिय मराठी दैनिक
सिंधुदुर्ग-मुंबई
www. sindhudurgsamachar. in
T-2/RNP/SDG-06/2019-2021
संस्थापक : प्राचार्य मुकुंदराव कदम
रविवार पुरवणी १६ फेब्रुवारी २०२५

पंतप्रधान नरेंद्र मोदींचा अमेरिका दौरा: फायदे, आव्हाने आणि भविष्यातील दिशानिर्देश

संपादकीय

पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांचा नुकताच झालेला अमेरिका दौरा अनेक कारणांमुळे विशेष ठरला. या दौऱ्यात द्विपक्षीय संबंध अधिक दृढ झाले, तंत्रज्ञान, संरक्षण, व्यापार यांसारख्या क्षेत्रांत महत्त्वपूर्ण करार झाले, तसेच दोन्ही देशांमधील सांस्कृतिक आणि शैक्षणिक देवाणघेवाणीस नवी दिशा मिळाली. मात्र, या भेटीत काही आव्हाने आणि समस्या देखील स्पष्ट झाल्या. या संपादकीयमध्ये मोदींच्या दौऱ्याचा सखोल आढावा घेत, त्याचे फायदे आणि आव्हाने समजून घेऊया.

दौऱ्याचा उद्देश आणि पार्श्वभूमी

पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांचा हा दौरा भारत आणि अमेरिकेतील वाढत्या सहकार्याचा एक महत्त्वाचा टप्पा आहे. अमेरिका हा भारताचा सर्वांत मोठा व्यापारी भागीदार असून, तंत्रज्ञान, संरक्षण, शिक्षण, आणि आरोग्य क्षेत्रांत दोन्ही देश एकमेकांचे सहकारी आहेत. या दौऱ्याचा मुख्य उद्देश हा द्विपक्षीय संबंध अधिक मजबूत करणे, जागतिक स्तरावर भारताचा प्रभाव वाढवणे, आणि महत्त्वाच्या क्षेत्रांमध्ये सहकार्य वाढवणे हा होता.

मुख्य घडामोडी आणि करार

तंत्रज्ञान आणि संरक्षण क्षेत्रातील करार

या दौऱ्यातील सर्वांत महत्त्वाची उपलब्धी म्हणजे तंत्रज्ञान आणि संरक्षण क्षेत्रातील करार. भारताने अमेरिकेशी अत्याधुनिक तंत्रज्ञान हस्तांतरणाचा करार केला आहे, ज्यामुळे भारताच्या संरक्षण क्षमता अधिक मजबूत होणार आहेत. विशेषतः, भारताला अत्याधुनिक ड्रोन, फायटर जेट्सचे भाग, आणि सायबर सुरक्षा तंत्रज्ञान मिळणार आहे. यामुळे भारताच्या लष्करी क्षमतेत लक्षणीय वाढ होणार आहे.

अर्थव्यवस्था आणि व्यापार

भारत आणि अमेरिकेने द्विपक्षीय व्यापार वृद्धीसाठी अनेक महत्त्वाचे निर्णय घेतले. डिजिटल अर्थव्यवस्था, नवउद्यम (स्टार्टअप्स), आणि ऊर्जा क्षेत्रात सहकार्य वाढवण्यावर भर देण्यात आला. अमेरिकन कंपन्यांनी भारतात गुंतवणूक करण्याची तयारी दर्शवली आहे, ज्यामुळे भारतातील रोजगार संधी वाढण्याची शक्यता आहे. तसेच, भारताच्या 'मेक इन इंडिया' आणि 'डिजिटल इंडिया' उपक्रमांना देखील चालना मिळणार आहे.

शिक्षण आणि सांस्कृतिक देवाणघेवाण

शैक्षणिक क्षेत्रात, भारतीय विद्यार्थ्यांसाठी अमेरिकेत उच्च शिक्षणाच्या संधी अधिक वाढवण्याचा निर्णय घेण्यात आला. तसेच, दोन्ही देशांमधील संशोधन आणि विकास प्रकल्पांना चालना देण्यासाठी करार झाले. सांस्कृतिक देवाणघेवाणीसाठी अनेक कार्यक्रम आखण्यात आले, ज्यामुळे भारतीय संस्कृतीचा जागतिक प्रसार होणार आहे.

फायदे आणि सकारात्मक परिणाम

आर्थिक वाढीस चालना

या दौऱ्यातील करारांमुळे भारताची अर्थव्यवस्था बळकट होणार आहे. अमेरिकन गुंतवणुकीमुळे नवीन उद्योग, स्टार्टअप्स आणि तंत्रज्ञान क्षेत्रात मोठी प्रगती होईल. यामुळे रोजगार संधी वाढतील आणि भारतीय तरुणांना जागतिक स्तरावर संधी मिळेल.

संरक्षण आणि राष्ट्रीय सुरक्षा

अमेरिकेच्या सहकार्यामुळे भारताची राष्ट्रीय सुरक्षा मजबूत होईल. अत्याधुनिक शस्त्रास्त्र आणि तंत्रज्ञानामुळे भारताचे लष्कर अधिक सक्षम होईल. भारताच्या स्वावलंबनाच्या दृष्टीनेही हे एक महत्त्वाचे पाऊल आहे.

आंतरराष्ट्रीय स्तरावर भारताचा प्रभाव

या दौऱ्यामुळे भारताचा जागतिक स्तरावरील प्रभाव वाढला आहे. भारताने केवळ आर्थिक किंवा संरक्षण क्षेत्रातच नव्हे, तर पर्यावरण, आरोग्य, आणि मानवी हक्क यांसारख्या क्षेत्रांतही आपली भूमिका स्पष्ट केली आहे.

आव्हाने आणि समस्या

चीनसह तणाव वाढण्याची शक्यता

अमेरिकेशी वाढता सहकार्य हा चीनसाठी चिंतेचा विषय आहे. भारत आणि चीनमधील आधीच तणावग्रस्त असलेले संबंध या दौऱ्यानंतर अधिक बिघडण्याची शक्यता आहे. चीनकडून भारताविरुद्ध आक्रमक भूमिका घेतली जाऊ शकते, ज्यामुळे भारतासाठी नवे आव्हान निर्माण होऊ शकते.

रशियाशी संबंधांवर परिणाम?

भारत आणि रशिया हे पारंपरिक मित्र देश आहेत. मात्र, अमेरिकेसोबत वाढते सहकार्य रशियाला अप्रिय वाटू शकते. विशेषतः, रशिया-युक्रेन युद्धाच्या पार्श्वभूमीवर, भारताने रशियाशी असलेले संबंध सांभाळण्याचे मोठे आव्हान पेलावे लागणार आहे.

अमेरिकेची धोरणे आणि भारतीय हितसंबंध

अमेरिकेचे धोरण हे प्रामुख्याने अमेरिकेच्या हितसंबंधांसाठी असते. त्यामुळे भारताला आपल्या हितसंबंधांचे रक्षण करताना सावधगिरी बाळगावी लागेल. संरक्षण आणि तंत्रज्ञान हस्तांतरणात अमेरिकेच्या अटींमुळे भारताच्या स्वायत्ततेला धोका निर्माण होण्याची भीतीही व्यक्त केली जाते.

आत्मनिर्भर भारतसाठी आव्हान

अत्याधुनिक तंत्रज्ञान मिळाल्यास भारतासाठी फायदेशीर ठरणार असले तरी दीर्घकालीन दृष्टीकोनातून भारताने आत्मनिर्भर होण्यासाठी प्रचंड प्रयत्न करावे लागतील. अमेरिकेवर तंत्रज्ञानासाठी अवलंबून राहणे हे भारताच्या आत्मनिर्भरतेसाठी आव्हान ठरू शकते.

जनतेची मते आणि राजकीय परिणाम

या दौऱ्यामुळे देशांतर्गत राजकीय वातावरणात देखील खळबळ उडाली आहे. मोदी समर्थकांनी या दौऱ्याचे कौतुक केले असून, भारताच्या जागतिक कर्तृत्वाची प्रशंसा केली आहे. तर विरोधकांनी, विशेषतः काँग्रेस आणि इतर पक्षांनी, मोदींवर अमेरिकेच्या अधीन जाण्याचा आरोप केला आहे. भारताने स्वतःचे हित जपले आहे का, हा प्रश्न राजकीय वर्तुळात चर्चिला जात आहे.

पंतप्रधान नरेंद्र मोदींचा हा दौरा भारतासाठी एक मोठा टप्पा आहे. आर्थिक, तंत्रज्ञान, आणि संरक्षण क्षेत्रात भारतासाठी मोठ्या संधी निर्माण झाल्या आहेत. मात्र, या संधींसोबतच काही आव्हाने आणि जोखीम देखील आहेत. भारताने आपल्या स्वायत्ततेला धक्का न लावता, जागतिक स्तरावर स्वतःची ओळख निर्माण करण्यासाठी ठोस पावले उचलावी लागतील.

भारत आणि अमेरिकेचे संबंध भविष्यात अधिक दृढ होतील, हे निश्चित आहे. मात्र, भारताने या संबंधांचा योग्य वापर करून, आत्मनिर्भरतेच्या दिशेने वाटचाल करणे आवश्यक आहे. या दौऱ्याचे फायदे आणि आव्हाने योग्य पद्धतीने हाताळले तर भारताच्या प्रगतीचा वेग निश्चितच वाढेल.

'वाडा' या पुस्तकाचे प्रथितयश लेखक **श्री. विलास कोळी** आजपासून **'गड किल्ल्यांचे स्थापत्य शास्त्र'** या सदरातून गड - किल्ल्यांचे बांधकाम याबद्दल अतिशय माहितीपूर्ण आणि अभ्यासू विवेचन देणार आहेत आजपासून हे नवीन सदर दर रविवारी आपल्या भेटीस येणार आहे.

चिंटू

मनाच्या हिंदोळ्यावर

बाबू घाडीगांवकर, त्रिंबक, ता.मालवण. मो. ९४२२७९५९५५.

दोन वर्षांपूर्वीची गोष्ट. एका सकाळी बागेत झाडांना पाणी घालत होतो. अचानक माझ्या पायांना मऊ, लुसलुशीत स्पर्श जाणवला. मी खाली वाकून पाहिले. एक काळपट 'बंगाली' जातीच्या गावठी मांजराचे साधारण सहा सात महिन्यांचे पिल्लू त्याची शेपटी वर फुलवून पायांत घुटमळत होते. गावठी असले तरी ते मस्त गुगगुबीत असल्याने अतिशय सुरेख व मोहक दिसत होते. त्याला पाहून माझा मुलगा चिनु खूश झाला. "आपण याला घरात न्यायचे का? पाळूया का?" त्याने विचारले. तशीही आमची येथे 'मांजरप्रेमी' अशीच ओळख बनत चाललीय. यावर "जर, आपण सगळ्यांनीच मांजरे पाळायची बंद करायचे ठरवले तर मग पुढच्या पिढीला जीवंत मांजरे कशी असतात, काय खातात, कुठे राहतात... कळणार तरी कसे?" ही आमची नेहमीची सबब असते.

आधीच आमच्या घरातली आमची असलेली 'ओरिओ' व 'बॉन्बॉर्न' नावाची दोन मांजरे. त्यांपैकी ओरिओ तर फार कोपिष्ट. तो परक्या किंवा अनोळखी मांजराला तर डोळ्यावर धरत नाही. मग या पिल्लूला गॅलरीत ठेवायचे ठरले. गॅलरीतल्या वॉशिंग मशीनवर एक तलम चादर अंथरून त्याची तेथे व्यवस्था केली. तोही गडी त्यावर मस्त पहुडला. आमच्याकडे डोळे मिचकावत बघत राहिला. दुसऱ्याच दिवशी त्याची मालकीण त्याला शोधीत आमच्या घरापर्यंत आली त्याला अलगद उचलून घरी घेऊन गेली. आमच्या घरापासून अगदी काही अंतरावर असलेल्या एका बंगल्यातल्या साहेबांच्या घरच्या मांजराचे ते पिल्लू होते. मात्र त्याच दिवशीच्या सायंकाळी परत ते पिल्लू धावत पळत आमच्या गॅलरीतल्या वॉशिंग मशीनवर येऊन विसावले. असे सलग तीन चार दिवस घडल्यावर त्या मालकिणीने त्याचा नाद सोडला. "त्याला तुमच्याकडेच रहायचे असेल तर राहूदेत खुशाल!" असे म्हणत ती निघून गेली. त्याला घरात घ्यावे, वाढवावे अशी सर्वांचीच इच्छा होती. मात्र ओरिओचा धाक बघता तो गॅलरीतच बरा यावर सर्वांचे एकमत झाले.

पुढे गॅलरीतच तो लहानाचा मोठा होत गेला. आमचे घर, गॅलरी तेवढेच त्याचे विश्व बनले. गॅलरीत बसायचे, मस्त खायचे प्यायचे आणि बागेत फिरून परत यायचे हा त्याचा दिनक्रम झाला. चिनुने त्याचे गोंडस व लाघवी रुप बघून 'चिंटू' असे नामाभिधान केले. तो आमचा सगळ्यांचा लाडका 'चिंटू' झाला. त्याचे बागेत खेळणे, बागडणे, आमच्या पायांत घुटमळणे वगैरे लाडिक लीलांनी तो घरातील सगळ्यांचा 'लाडका' झाला. चिंटूचे एक बरे होते, त्याचे तसे खाण्यापिण्याचे, झोपण्याचे फारसे काही नखरे नव्हते. आमच्या मांजरांनी खाऊन उरलेले मासे, कॅटफूड, भात तो आवडीने खायचा. रात्री मशीनवरच मस्त झोपायचा. एके दिवशी सायंकाळची गोष्ट. साधारण काळोखच पडला होता. मी बाजारातून आणलेली सामानाची पिशवी सावरीत घराची पायरी चढणार तोच चिंटू धावत तिथे आला. अचानक मोठमोठ्याने म्यावऽ म्यावऽ ओरडू लागला. पायरीवर पंजे मारू लागला. मी तिथेच थांबलो. पायरीवर एखादा साप असावा आणि चिंटू त्याला अडवीत असावा असे मला वाटले. मी मागे धावत वॉचमनकडे गेलो. तेथोल टॉर्च, काठी घेऊन .पायरीकडे आलो. पायरीवर आग्या घोणस जातीचा जहाल विषारी साप होता आणि आमचा चिंटू त्याला भीडला होता. त्यादिवशी जर तिथे चिंटू नसता तर खरेच त्या घोणसावरच मी पाय ठेवला असता आणि तो मला डसला असता.

त्यादिवशी नाही, पण दुसऱ्या दिवशी चिंटू अचानक आजारी पडला. त्याचे डोळे बारीक झाले. तोंडातून लाळ गळू लागली. त्याचे अंग तापाने फणफणले. व्हेटरीनरी असलेले डॉ. बांगर माझे दोस्त आहेत. आमच्या मांजरांसाठी तर ते कधीही घरी येतात. मी त्याना चिंटूच्या तब्येतीविषयी सांगितल्यावर ते त्वरित आले. त्यांनी चिंटूला इंजेक्शन दिले. पुढच्या दोन तीन दिवसांत चिंटू परत ठणठणीत झाला. आमच्या घरातल्या ओरिओ, बॉन्बॉर्नला नेहमी दरवाजा उघडा दिसला की बाहेर पळावेसे वाटते आणि चिंटूला दरवाजातून आत घरात यावेसे. मात्र त्यांची भांडणे टाळण्यासाठी आम्ही चिंटूला कधी घरात घेतले नाही. तो बापडा गॅलरीत लोळणार, खाणार आणि मशीनवर झोपणार. सकाळी, संध्याकाळी थोडा वेळ बाहेरून फिरून येणार हे ठरलेले.

पाच सहा दिवसांपुर्वी चिंटू सकाळी फिरायला म्हणून गेला तो सायंकाळी परत आला नाही. शेजारच्या मांजरांसोबत गेला असेल हा आमचा तर्क. तो असा कधीमधी जातो बाहेर. पण भूक लागली की येतो परत धावत म्याव ऽ म्याव ऽ करीत. मात्र रात्रीदेखील तो आला नाही तेव्हा आमच्या काळजाचा ठोका चुकला. सकाळी त्याची शोधाशोध सुरु केली तेव्हा वॉचमन म्हणाले," काल सकाळी तुमच्या घरासमोरच्या रस्त्यावरून गेलेल्या भरधाव कारच्या टायरखाली तो सापडला. पण तो लगेच दूर पळाला. त्याला फारसे लागले नसावे.

वॉचमननी दाखविलेल्या दिशेला जात मी त्याचा शोध घेतला. पण तो कुठेच दिसला नाही. मग अंदाज घेत घेत पुढे गेलो तर एका कोणीच रहात नसलेल्या बंगल्याच्या पायरीवर साचलेले रक्त, त्याच्या पंजाचे ठसे दिसले. थोडे पुढे गेल्यावर तशाच एका बंद बंगल्याच्या पायरीवर तो निपचित झोपला होता.

मी जवळ जाऊन त्याला अलगद उचलून घरी आणले. त्याच्या पाठच्या दोन्ही पायांना फार मोठी दुखापत झाली होती. एका पायाच्या हाडाचे तर तीन तुकडेच पडले होते. त्याला ते दुखणे सहन होत नव्हते. मात्र आता त्याच्यात पळण्याचेही त्राण नव्हते. मात्र तशाही अवस्थेत तो भरपूर पाणी प्यायला. दोन मासे पटापटा खाल्ले. मी डॉ. बांगरना फोन लावला. ते म्हणाले," याला सरकारी दवाखान्यात न्यावे लागेल. तिथेच त्याच्या पायांवर उपचार होऊ शकतील. माझ्याकडे तशी सुविधा नाही."

आम्ही त्याला लगेच सरकारी पशुवैद्यकीय दवाखान्यात घेऊन गेलो. डॉक्टर म्हणाले," एक पाय कापावा लागेल. उद्या परत घेऊन या." दुसऱ्या दिवशी त्याच्या पायाची शस्त्रक्रिया व्यवस्थीत पार पडली. मात्र त्याला त्यासाठी बरीच भूल द्यावी लागल्याने तो त्या दिवशी रात्री उशीरापर्यंत शुद्धीवर आला नाही. त्या रात्री त्याच्यावर व्यवस्थित लक्ष ठेवता यावे यासाठी घरातल्या मांजरांना एका खोलीत बंदिस्त करून चिंटूला घरात हॉलमध्ये ठेवले. आज तो अगदी निपचित पडून होता. पहिल्यांदाच तो आमच्या घरात आत आला होता. पहाटेच्या सुमारास तो शुद्धीवर आला. मात्र तरीही तो धुंदीतच होता. एकाच दिवशी वीस ते पंचवीस इंजेक्शन्स, ऑपरेशनमुळे तो जणु वैतागला होता.

सरकारी दवाखान्यातल्या डॉक्टरनी सांगितल्याप्रमाणे दुसऱ्या दिवशी रविवारी त्याला बास्केटमध्ये भरून दवाखान्यात घेऊन गेलो. डॉक्टरनी सलाईनसाठी सीरीज खुपसली तेव्हा तो अचानक आक्रमक झाला. अशा मुक्त वावरलेल्या प्राण्यांना खरेतर माणसांसारखे असे उपचार करून घेणे आवडतच नसावे. सलाईन लावल्यावर मात्र तो शांत झाला. नंतर काही वेळाने त्याच्या दुसऱ्या सलाईनची तयारी सुरु केली तेव्हा मात्र तो अंगाला हातही लावू देईना. त्याच्या अंगात अचानक कसलेसे बळ आले न कळे, तो मलादेखील आवरेना. कापलेला पाय, दुसराही दुखरा पाय, तरीही तो उधळला. तीन चार जणांनादेखील तो आवरेना तेव्हा मीच कसाबसा त्याला पकडला आणि बास्केटात टाकला. त्याला ते परत सलाईन लावून घ्यायचे नव्हतेच.

पुढच्याच क्षणी तो विलक्षण जोरात किंचाळला आणि निपचित झाला. त्याचे तोंड, जबडा उघडाच राहिला. छातीतली धडधड थंडावली. आमचा चिंटू आम्हाला सोडून गेला. शेवटच्या रात्रीसाठी का होईना, पण त्याने आमच्या घरात राहण्याची इच्छा पूर्ण करून घेतली आणि सकाळी आम्हाला लळा लावून तो परलोकीच्या यात्रेस निघून गेला. आजही दिवसा, रात्री तो गॅलरीत मशीनवर शांत झोपला आहे, मध्येच मासे मागण्यासाठी खिडकीतून डोकावत आहे, म्याव म्याव करीत आहे असे साक्षात भास होत राहतात आणि नंतर कळते, आपला चिंटू परवाच तर हे जग सोडून गेला आहे.

एस टी स्टँडवरचा कंबरु.

गावाकडच्याआठवणी

भाग- ९

भावेश लोंढे,
दापोली
मोबा. ९७६९३८६०९१

त्याचे खरे नाव कमरुद्दिन असले तरी त्याला लोक कंबरू या नावानेच हाक मारतात. उन्हवरे पंचक्रोशीत कंबरू लोकांच्या चांगलाच परिचयाचा आहे. एसटी स्टँडच्या जवळच कंबरू वस्तीला आहे. आता त्याचे पडके घर तुटल्याने एस् टी स्टँडवरचा परिसर हेच त्याचे घर. कधी कॅन्टीनच्या बाकड्यावर तर कधी दुकानाच्या ओसरीला रात्र घालवून दिवस काढतो. कंबरू शिकला सवरला नसल्याने आणि थोडा मंद बुद्धीचा असल्याने गावातील लोकांचा चेष्टेचा विषय. पण तो कमालीचा मेहनतीचा होता.

दहा-बारा वर्षांपूर्वी मुंबईतील चाकरमानी गावी जाताना सामानाचे बोचके बांधून गावी नेत असत. मुंबईहून रात्री सुटणारी एसटी पहाटे गावी पोहोचत असे. मुंबईहून गाडी आली रे आली की कबरू तेथे धावत यायचा. दररोज गावात येणारी एसटी कंबरूसाठी एक संधी असते. बस थांबली की तो पटकन पुढे होतो. प्रवाशांची मोठी बॅग, पोती, गाठोडी—हातात घेतो आणि त्यांना विचारतो, "कुठं न्यायचं साहेब? सोडतो मी!" टपावरून सामान खाली उतरवून ती बोचकी डोक्यावरून घेऊन लोकांच्या घरापर्यंत पोहोचवणे हा त्याचा उदरनिर्वाह. त्यामुळे तो चाकरमानांच्या देखील परिचयाचा होता. बोचके पोहोचविण्याचा मेहनताना म्हणून त्याला दहा-वीस रुपये भेटले तरी खूप होत असे. त्यातूनच माणुसकीच्या नात्याने कोणी चहा बिस्किट दिला तर कंबरूचा दिवस मजेत जात असे. कधी कधी वाण्याच्या दुकानाचा बाजार आला असेल तर तो टेम्पोतून उतरवून देत असे. रेशनिंगचा शिधा आला असेल तर गोणी उचलायचा.अशी अनेक मेहनतीची कामे करीत असे.

त्यावेळी वाडीवर रस्ते नसल्याने कंबरू अशा वेळी लोकांसाठी भारवाहक म्हणून उपयोगी पडायचा. यात सुद्धा कोणी गैरफायदा घेतला तर "अल्ला देख लेगा" असं म्हण्याचा. कंबरू मात्र इमान ईतबारे काम करीत असायचा. कोणी गावात नातेवाईकांकडे आलेलं असतं, कोणी झऱ्याला भेट द्यायला, तर कोणी आपलं सामान घेऊन आठवड्याच्या बाजाराला निघालेलं असतं. कंबरू कुणालाही नकार देत नाही. अंगातली ताकद, कष्टाला कमीपणा न मानण्याची वृत्ती आणि गरिबीतून शिकलेली कामाची गोडी—यावर त्याचं आयुष्य चाललेलं आहे. पण आता वाडी वाडीवर, घरोघरी रस्ते गेले. चाकरमानी डायरेक्ट घरात उतरू लागले.त्यामुळे त्याचे पहाटेचे काम केव्हाच कमी झाले.प्रत्येक जड सामानासाठी मिळणारा मोबदला,काही रुपये, कधी कुणी एखादी दिलेली टिप तो हसत हसत घ्यायचा..

कधी कुणी प्रेमाने काही खायला दिलं तर तो सगळं आनंदाने स्वीकारायचा. कंबरूचं अजून एक वैशिष्ट्य म्हणजे त्याला अचूक वेळ सांगता येते—तेही हातात घड्याळ नसताना!

रोजच्या कष्टाच्या जीवनात तो वेळेच्या तालावर चालतो. सूर्योदय, पक्ष्यांचे किलबिल, बाजारातली हालचाल, रोजचे आवाज, कामावरची माणसं—या सगळ्यावरून त्याला अंदाज येतो. पहाटे किती वाजले असतील, दुपारची वेळ झाली की नाही, सूर्य कलला का?—हे तो अचूक ओळखतो.

लोक म्हणतात, "कंबरू, तू कुठून शिकला हे? तो हसतो आणि म्हणतो, "माणसाच्या अंगात मेहनत आणि सवय बसली की घड्याळाची गरज लागत नाही!"

बाजारातले व्यापारी, हमाल, गाड्यांचे चालक—सगळे त्याला विचारतात, "अरे कंबरू, आता किती वाजले असतील रे?" आणि तो बरोबर सांगतो. काहींना गंमत वाटते, काहींना आश्चर्य. पण कंबरूला यात काही विशेष वाटत नाही. त्याच्यासाठी ही रोजच्या जगण्याचीच एक कला आहे.

कबरू गावातील पहिला आणि शेवटचा माणूस असतो, जो रोज गरम पाण्याच्या झऱ्यावर जातो. पहाटेच, जेव्हा गाव अजूनही झोपेत असतो, तेव्हा कंबरू उठतो. त्याच्या आयुष्याला घड्याळ नाही, पण त्याच्या अंगात एक नैसर्गिक वेळ असते. आकाशात पहिला उजेड पडेपर्यंत तो झऱ्यापाशी पोहोचतो. धुक्यात हरवलेला तो गरम पाण्याचा झरा, कुंड त्याच्या आयुष्याचा एक भाग झालेला असतो. कंबरू तिथे उभा राहतो, गरम वाफ त्याच्या थकलेल्या शरीराला स्पर्श करते, आणि काही क्षणांसाठी तो सगळं विसरतो—गरिबी, कष्ट, दुःख.

दिवसभर मेहनत केल्यानंतर, रात्री तो पुन्हा त्या झऱ्यापाशी जातो. त्या गरम पाण्यात त्याचा सगळा थकवा विरघळतो. गावकऱ्यांना हे कळत नाही—गरम पाण्याचा झरा आहे तसाच राहणार, मग सकाळी पहिला आणि रात्री शेवटचा जायचं कारण काय? पण कंबरूला त्याची गरज वाटते.त्या झऱ्याशी त्याचा एक गूढ नातं आहे. कदाचित तोच त्याचा खरा सोबती असेल,जो त्याला शांतता देतो, मैत्री करतो. आधार देतो.

कंबरू गावातील गरम पाण्याच्या झऱ्याचा पहिला पाहुणचार करणारा माणूस बनतो. जेव्हा गावात पर्यटक येतात, तेव्हा त्यांना गरम पाण्याचे कुंड दाखवण्यासाठी कंबरूच पुढे सरसावतो. त्याचा मार्गदर्शनाचा काही ठराविक दर नसतो, पण लोक त्याच्या प्रामाणिकपणावर खूश होऊन काही पैसे देतात. कुणी त्याला चहा पाजतं, कुणी एखादी नोट हातावर टेकवतं. पण कंबरू त्यात फारसा लोभ ठेवत नाही—त्याच्यासाठी हे फक्त दिवसाच्या कमाईतला एक भाग असतो.

कंबरूच्या कष्टाला थांबा नाही. कंबरू आपल्याच लयीत, कष्टाची गाणी गात, जगत आहे. तरुणपणे अंगात हत्तीचे बळ होते तोपर्यंत अशी जड कामे तो हसत हसत करीत होता. आता एक वेळची खाण्याची भ्रांत आहे. पहिल्यासारखी मनगटात ताकद उरली नाही. तरीही अधूनमधून कॅन्टीनचा चहा पोचवणे, कोणाचे छोटे-मोठे सामान पोचवणे, गरम पाण्याची कुंड साफ करणे अशी कामे करीत आहे. येणाऱ्या पर्यटकांना गरम पाणी दाखवतो व आपल्या परीने माहिती सांगत असतो. एखादा कोणाच्या घराचा पत्ता विचारत आला तर अचूक माहिती देत असतो.

असा हा कंबरू आजही हलाखीचे जीवन जगत आहे. कुणाचे लग्न, शादी असेल तर ठिकाणी अधाशासारखे जाऊन जेवणाची सोय होते की नाही अशा विचारात ताटकळत उभा राहतो कोणी दिले तर पोटभर जेवायचे नाही तर वाईट तोंड करून माघारी परतायचे. गावात कुठेही काही कार्यक्रम असेल तर कंबरू तेथे पोहोचला नाही असे होत नाही. पण काही लोक तिथूनही त्याला हुसकावून लावत असतात. तेव्हा मात्र वाईट वाटते. शेवटी तोही एक माणूस आहे. त्यालाही भूक आहे. ज्याने आयुष्यभर दुसऱ्याची ओझी उचलली, त्याला त्याच्या उतार वयात दोन घास दिले तर कुठे बिघडणार आहे. गावात कुठे ना कुठे पूजाअर्चा, दावत, लग्न, शादी काही ना काही चालू असते. अशा वेळी एक घास त्याला वाढला तर नक्कीच कंबरू सारख्या माणसांच्या चेहऱ्यावर समाधानाचा ढेकर येईल.

ती वेळ ते आयुष्य तो क्षण क्षण जगला आहे.आपल्या कर्माने. आपल्या नशिबाने.व्यसनाधीन असला तरी तो तितकाच सच्चा आहे.त्याला गुर्मी आहे,तो वेडा आहे.अन् माणूसही आहे.आजही कधी नदी किनाऱ्यावर,कधी हौदावर मळकट कपडे घातलेला कंबरू नजरेस पडतो.त्याचाच तंद्रीत तो आयुष्य ढकलत आहे.मलूल होऊन.पण त्याच्या आतील कमरुद्दिनला कोणीही ओळखले नाही.

सातबाराच्या उताऱ्यात निरनिराळ्या नोंदी असतात. त्या कशा असतात कोणत्या ठिकाणी असतात हे समजण्यासाठी काही सातबाराचे उतारे-

आता आपण अन्य ७/१२ च्या उताऱ्यांकडे वळूया.

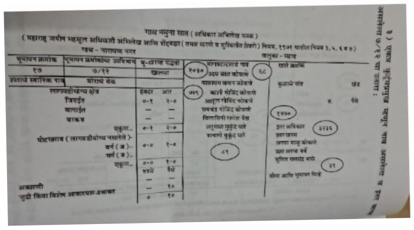

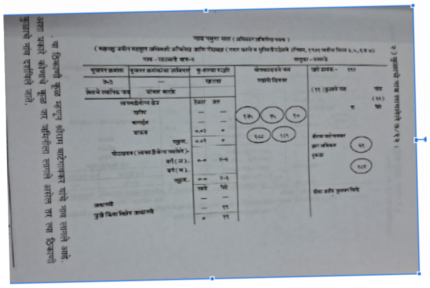

गाव नमुना सात / बारा उतारा

या ७/१२ च्या उताऱ्यात भोगवटादाराचे नाव या रकान्यात बरीच नावे लागलेली दिसतात. या उताऱ्यात एकूण ८ जणांची नावे असून यातील पहिली ५ व नंतरची ३ अशा २ विभागात ही नावे विभागली गेली असून त्यांचा प्रत्येकी हिस्सा आठ आणे इतका आहे. याशिवाय इतर अधिकाराच्या ठिकाणी आणखी ३ नावे लागलेली आढळतात. यावरून एकत्र कुटुंबपद्धतीमधील जमीनीस सहहिस्सेदारांची नावे कशी लागतात हे आपणांस पहावयास मिळेल.

आता आपण वरती जे वेगवेगळे ३ सातबाराचे नमुने पाहिले त्यांना आपण व्यावहारिक दृष्टीने ७/१२ संबोधले असले तरी प्रत्यक्षात मात्र ते गाव नमुना ७चेच उतारे होते. आता त्याच उताऱ्यांचे गाव नमुना १२ आपण पाहूया म्हणजे त्यावर कोणकोणती माहिती कशी कशी दर्शवलेली असते हे आपल्याला कळेल. प्रथम आपण ज्या गाव नमुना ७ मध्ये बँकांचा बोजा दाखवला आहे त्या उताऱ्याचा भाग दोन म्हणजे गाव नमुना १२ पाहूया.

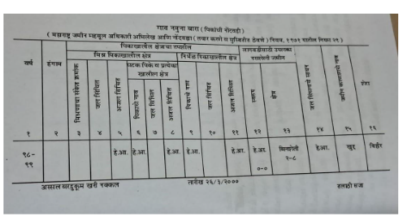

आता आपण जे चित्र पाहिले ते आहे गाव नमुना बारा याचे. याचा पहिला भाग म्हणजे गाव नमुना ७ हा आपण याअगोदर बँकांचा बोजा असलेले सातबाराचे उतारे यामध्ये पाहिला आहे. आता गाव नमुना बारामध्ये त्यासंबंधी काय माहिती दिली आहे ते पाहूया. या उताऱ्यावरून नजर फिरवली असता तलाठ्याने ९८/९९ मध्ये या जमिनीतील पिकांची पाहणी केली असता ती जमीन बिनशेती करून घेण्यात आल्याचे लक्षात आले म्हणूनच तलाठ्याने

कायद्याचे बोलूया!

श्रीनिवास भार्गवराम घैसास,
वकील- उच्च न्यायालय व नोटरी- भारत सरकार
भ्रमणध्वनी- 9869080714.

भाग --२
जमिनीसंबंधी महत्त्वाचे उतारे

ज्येष्ठ विधिज्ञ श्रीनिवास घैसास हे 'कायद्याचे बोलूया' या साप्ताहिक सदरातून सर्वसामान्य माणसाच्या जिव्हाळ्याचे विषय अगदी सोप्या शब्दांत वाचकांसमोर ठेवत आहेत. आजपासून ते जमीन व त्याविषयीची कायदेशीर माहिती याबाबत लेखन करत आहेत. वाचकांना त्यांच्या लेखांमधून शेतजमीन, बिनशेती जमीन, आरक्षण, कूळकायदा, फसवणूक व त्यावरील उपाय याबाबतीत माहिती मिळेल.

त्यावर बिनशेती म्हणजे ज्याला आपण इंग्रजीमध्ये नॉन अॅग्रीकल्चर (थोडक्यात एन ए) केलेली जमीन म्हणतो तशी आढळली म्हणून बिनशेती हा शेरा या नमुन्यावर मारला. त्यानंतर त्यासंबंधीची अधिक माहितीदेखील आपणाला त्यावरून मिळते ती अशी की ही जमीन खुद्द मालकाच्या ताब्यात असून (भोगवटादाराचे नाव या रकान्यात दाखवलेल्या व्यक्तीच्याच) या जमिनीत विहीर असल्याचे शेऱ्याच्या रकान्यात म्हटले आहे. या साऱ्या माहितीवरून आपण वर उपमा दिली त्याप्रमाणे जमिनीची जवळपास माहिती आपणास या उताऱ्यांवरून मिळते. म्हणजेच आरशात ज्या प्रकारे आपला चेहरा दिसतो. त्याप्रमाणे या उताऱ्यात जमिनीचे प्रतिबिंब दिसते.

यानंतर आपण आणखी एक गाव नमुना १२ चे चित्र पाहूया. आपण वर पाहिलेल्या गाव नमुना ७ चा गाव नमुना १२ पाहूया,

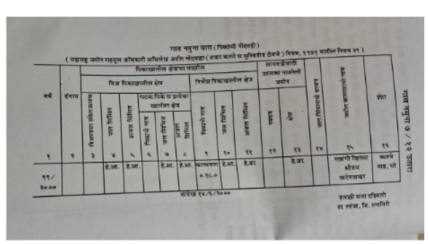

७/१२ उतारा

हा गाव नमुना १२ पाहिल्यावर आपल्या असे लक्षात येईल की ९९/२००० या वर्षी या जमिनीची पीकपाहणी झाली असून 'या जमिनीच्या उताऱ्यात दर्शविलेल्या क्षेत्रात आंब्याची कलमे लावलेली आहेत. तर लागवडीखाली किती जमीन अद्याप आलेली नाही तेदेखील त्या रकान्यात दर्शविलेले आहे. स्वतः भोगवटादार व कूळ म्हणजे रखांगी दिलावर आणि श्रीराम वि. वाटेगावकर हे जमीन कसत असल्याचे दाखवले असून भोगवटादार यांनी कलमे व माड यांची लागवड केल्याचे त्यात नमूद करण्यात आले आहे. तर श्री. वाटेगावकर यांचे घर त्या जमिनीत असल्याचेही दर्शविले आहे. या साऱ्या नोंदींवरून या जमिनीची माहिती आपणाला पुरेपूर मिळते.

आता आपण वर पाहिलेल्या तिसऱ्या गाव नमुना ७ च्या गाव नमुना १२ उताऱ्याकडे वळूया.

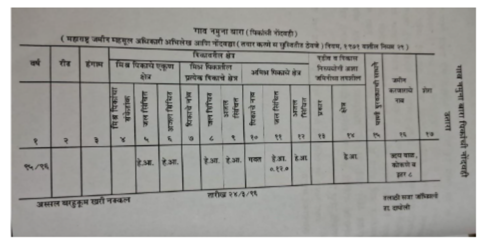

वर पाहिलेल्या गाव नमुना ७ चा हा गाव नमुना १२ पाहिला असता आपल्या असे लक्षात येते की या ठिकाणी ९५/९६ साली जमिनीची पीकपाहणी करण्यात आली असून या जमिनीत दर्शविलेल्या क्षेत्रात गवत आहे, अन्य कोणतीही लागवड केलेली नाही हे स्पष्ट होते. याशिवाय गाव नमुना ७/१२ वर बरीच नावे जरी भोगवटादारांची नावे या रकान्यात दर्शविलेली नसली तरी सर्व व्यक्ती प्रत्यक्षात जमीन कसत आहेत असे समजावे म्हणूनच त्या रकान्यात उदय बाळ कोकणे व इतर ८ अशी माहिती 'जमीन कसणाऱ्यांचे नाव' या सदरात दर्शविलेली आहे.

या साऱ्या माहितीवरून आपल्या असे लक्षात येईल की गाव नमुना सात व बारामुळे आपणास जमिनीचा चेहरामोहरा हुबेहूब कळतो आणि म्हणूनच जमिनीच्या दृष्टिकोनातून ७/१२ हा अतिशय महत्त्वाचा दस्तऐवज आहे. या उताऱ्यांवरून जमिनीच्या मालकी हक्कांत वा अन्य इतर हक्कांत कोणती भर पडली आहे, कोणती घट झाली आहे हे सर्व आपणाला कळते. म्हणून दरवर्षी एक वेळा तरी ७/१२ चा उतारा प्रत्येकाने तलाठ्याकडून हमखास मागून घ्यावा. म्हणजे कुठल्या वर्षापर्यंत कोणत्या नोंदी होत्या याचा छडा आपणास लागू शकतो.

आता आपण या ७/१२ वर ज्या ज्या निरनिराळ्या नोंदी ज्या नोंदवह्यांवरून येतात त्यासंबंधाची माहिती पाहूया.

क्रमश:

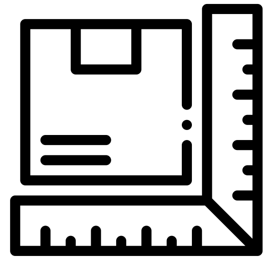

गर्भारपणातील विशेष (पूर्वार्ध)

अध्यात्म

ज्योतिर्विद उदय दुदवडकर,
बुरंबावडे- देवगड
मो.८३९००५३९८४

मागील भागात आपण पुंसवन, अनवलोभन व सीमंतोन्नयन या संस्कारांबाबत थोडक्यात जाणून घेतले.

गर्भधारणेपासून तीन महिन्यांच्या पुढे गर्भवतीचा गर्भ अधिकाधिक चांगला व्यक्त होत जातो. या कारणामुळे तीन महिन्यानंतर सहा महिन्यापर्यंत गर्भवतीला ' प्रव्यक्त गर्भा ' असे म्हणतात. सहाव्या महिन्यानंतर दूरचे प्रवास टाळणे हिताचे असते. विशेषत: चौथ्या, सहाव्या व आठव्या महिन्यात प्रवास करू नये असे काही ग्रंथातून सांगितले गेले आहे. सहाव्या महिन्यानंतर गर्भवतीला ' सुती ' असे म्हणतात. नवव्या महिन्यात गर्भाची पूर्ण वाढ होत असताना गर्भवतीला सुतीकागृहात नेण्यास पात्र मानले जाते. यादरम्यान गर्भाचा स्त्राव होण्याची शक्यता असते. असे झाल्यास तज्ञांकडून वैद्यकीय सल्ला घेऊन औषधोपचार तातडीने करावा. यावर उपायात्मक सोन्याच्या यज्ञोपविताचे दान करण्याचा विधी महार्णव ग्रंथात दिलेला असल्याचे माझ्या वाचनात आले आहे. यावर हरिवंशाचे नित्य श्रवण हा देखील एक उपाय सुचविण्यात येतो.

प्रसूतीपूर्वी सुतिकागृहात प्रवेश करण्यासाठी काही शुभमुहूर्तही साधले जातात. गर्भवतीच्या योग्य जन्मवेळेनुसार तयार केलेल्या जन्मपत्रिकेनुसार तिला शुभ असणाऱ्या रोहिणी, मृग, रेवती, स्वाती, शततारका, पुनर्वसू , पुष्य, हस्त, धनिष्ठा, उत्तराषाढा, उत्तराभाद्रपदा, अनुराधा, चित्रा व अश्विनी यांपैकी एका नक्षत्रात चंद्र असताना सुतीकागृहात प्रवेश करण्यासाठी अनुकूल पंचांग सुमुहूर्तावर गर्भवतीने सुतिकागृहात प्रवेश करावा. यावेळी चतुर्थी, नवमी, चतुर्दशी या रिक्तातिथी व इतर कुयोग असणार नाहीत याची पंचांगानुसार ज्योतिष तज्ञांकडून खात्री करून घ्यावी. प्रसूतीकाळ अगदीच निकट आलेला असेल

प्रसूतीच्या कळा होऊ लागल्या असतील तर अशावेळी कोणत्याही मुहूर्ताचा विचार न करता किंवा कसलीही वाट न पाहता अधिक वेळ न घालवता त्वरित गर्भवतीला सुतीकागृहात दाखल करावे हे प्रसंगानुरूप उचित होईल. प्रसुतीत अडथळा निर्माण झाला असल्यास ऋचा, सुक्ते व मंत्र यांच्या उच्चाराने व पठणाने तसेच सिद्धतेने गर्भिणीची सुलभ प्रसूती होईल असे तोडगे ऋग्वीधान ग्रंथात सांगितलेले आहेत. हिमवत्त्युत्तरे पार्श्वेसुरसा यक्षणीच्या नामस्मरणानेही सुलभ प्रसूती होते अशा आशयाच्या मंत्राच्या अभिमंतरणाचा प्रयोगही ग्रंथातून उल्लेखित आहे. यासाठी मंत्रशास्त्राचा आणि तंत्रशास्त्राचा तज्ञ यांच्या मार्गदर्शनाने यथोचित उपयोग साधणे महत्त्वाचे आहे. बालकाच्या शरीराचा व अवयवांचा विकास मातेच्या शरीरातील सात्विक घटकांमुळे होत असतो. गर्भाचा देहविकास, आत्मविकास व मनोविकास मातेच्या शारीरिक, आत्मिक आणि मानसिक अवस्थेनुसार होत असतो. बालक आणि माता यांचे पूर्णत: एकीकरण झाल्यामुळे मातेची इच्छा बालकात व बालकाची इच्छा मातेत संक्रमित होत असते. यामुळे चौथ्या महिन्यापासून मातेला ' दोहद ' म्हणजेच ' डोहाळे ' होऊ लागतात. मातेच्या देह मन व आत्म्यावर होणारे संस्कार या कालावधीत बालकाच्या देह, मन व आत्म्यावर होत असतात. यासाठीच यापूर्वी उल्लेख केलेले संस्कार गर्भीणीवर केले जातात. या संस्कारांमध्ये आठव्या महिन्यात विष्णुबली संस्कार सुचवला गेला आहे.

सीमंतोन्नयन संस्काराबरोबर किंवा त्यानंतर आठव्या महिन्यात गर्भाचा विष्णूबली संस्कार गर्भवतीच्या पत्रिकेनुसार श्रवण, रोहिणी व पुष्य यापैकी एका प्रशस्त नक्षत्रावर, द्वितीया, सप्तमी, द्वादशी यांपैकी तिथी साधून शुभ ग्रहांचे वार व उदयकाल साधून केल्यास बरे. या संस्कारविधीत विष्णूसुक्तातील मंत्रांनी जमिनीवर ६४ घरे खडून रेखांकून प्रत्येक मंत्राच्या शेवटी भाताचा घास (बली) दिला जातो तसेच या मंत्रांनी सिद्ध करून 64 आहुत्या दिल्या जातात. यामुळे सुलभ प्रसूती होते अशी धारणा आहे.

उर्वरित पुढील भागात.

---

१४ फेब्रुवारी - काळा दिवस

जगन घाणेकर, घाटकोपर, मुंबई
संपर्क क्रमांक : ९६६४५५९७८०

आतंकवाद हा आजमितीला साऱ्या जगाची डोकेदुखी बनला आहे. स्वातंत्र्यानंतर आजतागायत भारतावर अनेक दहशतवादी हल्ले झाले ज्यामध्ये सहस्रो निरपराध नागरिकांसह, कितीतरी पोलीस आणि सैन्य अधिकारी मारले गेले. १४ मार्च २०१९ या दिवशी पुलवामा येथे झालेला आतंकवादी हल्ला हा सुद्धा त्यापैकीच एक होता. भारतीय तरुण व्हॅलेंटाईन डेच्या गुलाबी वातावरणात रंगलेले असताना जम्मू काश्मीरच्या एका भागात देशासाठी कर्तव्य निभावताना देशाचे ४० तरुण सैनिक शहीद झाले तर शेकडो जण घायाळ झाले. या हल्याने अनेक कुटुंब उध्वस्त झाली. शहिद झालेल्या जवानांना समर्पित आणि या हल्याचा निषेध म्हणून भारत सरकारने १४ फेब्रुवारी हा दिवस यापुढे 'काला दिवस' म्हणून पाळण्याची घोषणा केली.

पुलवामा येथे या दिवशी दुपारी ३.१५ वाजता सीआरपीएफ जवानांचा एक ताफा जम्मू काश्मीर महामार्गावरून जम्मूहून श्रीनगरला चालला होता. या ताफ्यात ७८ वाहने आणि सुमारे २५०० सैनिकांची तुकडी होती. अवंतिपुराजवळील लेथपोरा येथे ताफा पोहोचताच स्फोटकांनी भरलेली एक कार ताफ्यातील एका बसला धडकली. ज्यामुळे प्रचंड मोठा स्फोट झाला. आदिल अहमद दार नावाचा २० वर्षाचा जैश ए मोहम्मद या आतंकवादी संघटनेचा तरुण ही कार चालवत होता. या स्फोटाची तीव्रता इतकी भयंकर होती कि ज्या बसवर ती धडकली त्या बसचे रूपांतर क्षणार्धात धातूच्या ढिगाऱ्यामध्ये झाले. आजूबाजूच्या वाहनांना आगी लागल्या. जैश-ए-मोहम्मद या आतंकवादी संघटनेने या हल्ल्याचे दायित्व स्वीकारले. आदिल अहमद दारचा त्यांनी एक व्हिडीओ प्रसारित केला ज्यामध्ये तो स्वत:ला फ़िदायिन म्हणवून घेत आहे. या हल्ल्यानंतर देशभर संतापाची लाट पसरली. आतंकवादी आणि त्यांच्या समर्थकांवर यापुढे कोणतीही कारवाई करण्याचे स्वातंत्र्य देशाचे पंतप्रधान नरेंद मोदी यांनी या हल्ल्यानंतर सुरक्षा दलांना दिले. जगभरात आजतागायत जे आतंकवादी हल्ले झाले त्यातील सर्वात घातक हल्यांपैकी एक असा पुलवामा हल्याचा उल्लेख केला जातो. यंदाच्या १४ फेब्रुवारीला या घटनेला ६ वर्षे पूर्ण होत आहेत. तेव्हापासुन दरवर्षी हा दिवस हा देशभरात 'काळा दिवस' म्हणून पाळला जातो. आजमितीला किती तरुणांना या दिवसाविषयी माहित आहे.

जगातील अनेक देशांत १४ फेब्रुवारीला साजरा केला जाणारा 'व्हॅलेंटाईन डे' हा काही भारतीय सण नाही. तरीही तो देशभरात उत्साहाने साजरा केला जातो. तरुणांमध्ये या दिवसाची अधिक क्रेझ असते. या दिवसाला अधिक रोमँटिक करण्यासाठी वृत्तवाहिन्या, विविध चॅनल्सवर चालणारे डेलीसोप, बॉलिवूड कलाकार आणि त्यानिमित्ताने आपला व्यवसाय चालवणाऱ्या कंपन्या त्यामध्ये भर घालत असतात. भारतात या दिवशी प्रेमाच्या नावाखाली स्वैराचारच अधिक चालत असल्याचे मागील काही वर्षांतील घटनांवरून लक्षात आले आहे. या दिवशी गर्भनिरोधक साधनांची मोठ्या प्रमाणात विक्री होते. हॉटेल्स, लॉज या दिवशी गजबजलेले असतात, यावरून प्रेमाच्या नावाखाली आपल्याकडे काय चालते हे लक्षात येईल. प्रेमाला आजतागायत भारतीय संस्कृतीने कधीच विरोध केलेला नाही. जगाच्या पाठीवरील निरपेक्ष आणि निस्सीम प्रेमाचे सर्वोत्तम उदाहरण द्यायचे झाल्यास भगवान श्रीकृष्ण आणि राधाराणी यांच्या नात्याचा उल्लेख करावा लागेल. प्रेम म्हणजे काय हे जाणून घ्यायचे आहे त्याने एकदा तरी भागवत वाचावे. प्रेमाच्या नावाखाली या दिवशी चालणारा बाजार कित्येक मुलींचे आयुष्य उध्वस्त करतो. व्हेलेंटाईन डे नंतर पुढील २-३ महिन्यांत गर्भपात करून घेणाऱ्या अविवाहित मुलींचे प्रमाण कमालीचे वाढलेले असते. भारतीय संस्कृतीला न शोभणाऱ्या या दिवसाचे भारतात एव्हढे स्तोम कशासाठी ? १४ फेब्रुवारी या दिवशीचे भारताच्या दृष्टीने काय महत्व आहे हे आजच्या महाविद्यालयीन तरुणांना विचारल्यास त्यापैकी ९५ टक्के मुले तरी या दिवशी व्हॅलेंटाईन डे असतो हेच उत्तर देतील, कारण आपले देशाप्रतीचे प्रेम केवळ स्वातंत्र्य दिन आणि प्रजासत्ताक दिन या वर्षातील दोन दिवशीच जागृत झालेले असते. तळपते ऊन, मुसळधार पाऊस आणि कडाक्याच्या थंडीतही समस्त भारतीयांच्या रक्षणासाठी सीमेवर अहोरात्र पहारा देणाऱ्या सैनिकांप्रती आपल्या प्रत्येकांत सद्भावना केव्हा जागृत होणार ? त्यांच्या त्यागाचे आणि बलिदानाचे मोल आपल्याला केव्हा कळणार ?

गड किल्ल्यावरील बुरुजांची कार्य:-

बुरुजाने शत्रूकडून होणारा तोफांचा मारा सहन करावा, तसेच त्यावरील तोफेतून होणाऱ्या माऱ्यामुळे जी कंपनं निर्माण होतात ती सहन करता यावा यासाठी बुरुजाचा पाया खोलवर खणला जात असे. गिरीदुर्ग वर आपल्याला खालच्या खडकापासून बुरुज बांधलेले आपणाला पाहायला मिळतो. बुरुजाचा पायाचा घेर रुंद तर वरच्या बाजूला कमी झालेला पाहायला मिळतो. बुरूज बांधताना बाहेरच्या बाजूस मोठे घडीव दगड वापरले जातात. हे घडीव दगड सांधण्यासाठी चुन्याचा वापर केलेला पाहायला मिळतो. बुरुजाच्या आतल्या भागात छोटेमोठे दगड वापरले जातात. मराठवाडा, खानदेश या भागामध्ये मातीचे बुरूज बांधलेले पाहायला मिळतात. बुरुजांना मजबुती यावी यासाठी बाहेरच्या बाजूने विटा किंवा दगडांचा वापर केलेला पाहायला मिळतो.

एकसलग तटबंदी बांधूनही किल्ल्याचे संरक्षण झाले असते पण मग बुरुजांची आवश्यकता का ? याला तीन चार कारणे आहेत.

पहिले कारण म्हणजे तोफा. वजनदार आणि लांबच लांब तोफा ठेवण्यासाठी बुरुजांसारखी मजबूत वास्तुच पाहिजे. त्या तोफेचे बसणारे हादरे पेलण्यासाठी तटबंदीची भिंत तितकी मजबूत नसते. त्यामुळे बुरुजाची निर्मिती झाली. बुरुजावरून तोफांची तोंडे वेगवेगळ्या दिशांना वळवून मारा करता येत असे. तसेच अवजड तोफांसाठी असणारे गोळेसुद्धा मोठे आणि वजनदार असत. हा सारा भार पेलण्यासाठी बुरूजाइतकी मजबूत जागाच नाही.

दुसरे कारण म्हणजे शत्रूवर हल्ला करताना बुरुजांमुळे मारा करण्याचा कोन वाढत जातो. तसेच उंची वाढल्याने तोफांचा टप्पा देखील लांबपर्यंत वाढला जातो. तटाजवळ आलेले शत्रु सैन्य माराच्या टप्यात आले. तर तटावरून मारा करताना तटाजवळ असलेला भाग माऱ्याच्या टप्प्यात न आल्याने शत्रु सैन्य सुरक्षित रहात असे. उलट हल्ला करते.

याउलट बुरुज बांधल्याने अगदी तटा पर्यंत आलेले शत्रु सैन्य माराच्या टप्प्यात येते. यामुळेच खूप जुन्या किल्ल्याचे बुरुज हे अगदी जवळ जवळ बांधलेले दिसतात. कारण त्याकाळी असणारे बाण, भाले, हाके, गोफण यासारखे कमी टप्प्याची शस्त्रे होती. याउलट उत्तरोत्तर किल्ले बांधत जाताना बंदुकांचा, अग्निबाणांचा वापर लक्षात घेता दोन बुरुजांमधील अंतर वाढत गेल्याचे लक्षात येते.

तिसरे कारण म्हणजे एकसलग भिंत एखाद्या ठिकाणी उध्वस्त झाली कि बाजूचा भाग पडायला लागतो या उलट दोन बुरुजांच्या मधील भिंत कोसळली तरी बुरुजांमुळे उर्वरित भिंत शाबूत राहते. तसेच कोसळलेल्या भागा व्यतिरिक्त तटाला आधार मिळतो. बुरुजाचा अजून एक उपयोग म्हणजे जिथे तटाने वळण घेतले आहेत त्या कोनावर बुरुज बांधलेले आढळतात.तसेच कोसळलेल्या भागा व्यतिरिक्त तटाला आधार मिळतो. बुरुजाचा अजून एक उपयोग म्हणजे जिथे तटाने वळण घेतले आहेत त्या कोनावर बुरुज बांधलेले आढळतात.

गड किल्ल्यावरील बुरुजांची कार्य:-

'गड किल्ल्याचे स्थापत्य शास्त्र'

लेखक : विलास भि. कोळी
संपर्क. 9763 08 4499
kolivilas2@gmail.com

बुरुज हे गडकिल्ल्याचे महत्त्वाचे अंग. किल्ल्याच्या किंवा तटबंदीच्या चारी बाजूंच्या भिंती जोडणाऱ्या भिंतीला बुरुज म्हणत असत. शत्रूच्या माऱ्यात बुरुज ढासळला म्हणजे किल्ल्यात शत्रूचा शिरकाव होणे सोपे होत असे. बुरूज पडल्यावर अनेक किल्ले शत्रूच्या ताब्यात सहजतेने गेल्याचे उदाहरणे आपल्याला इतिहासात आढळून येतात.

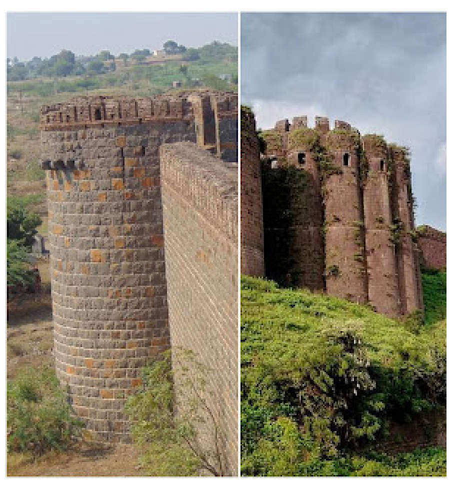

बुरुज म्हणजे टेहळणीसाठी संरक्षणाच्या दृष्टीने गडाची महत्त्वाची बाजू. तोफा डागण्यासाठी, टेहळणीसाठी बुरुज अतिशय महत्त्वाची जागा. बुरुज हा प्रकार विशेषतः तटबंदीमध्ये बांधला जातो. तटबंदीची भिंत बांधली जाते त्या सरळ जाणाऱ्या भिंतीमध्ये भिंतीचा एक भाग बाहेरील बाजूस लंबगोलाकार, पंचकोनी, अष्टकोनी, षटकोनी, अर्धवर्तुळाकार, चौकोनी, त्रिकोणी, पाकळ्यांच्या अशा पद्धतीने बांधला जातो. या भागाला बुरुज असे म्हणले जाते. छोट्या बुरुजांचा समूह तयार करून एक मोठा बुरुज बांधलेला असतो. बुरुजांचा उपयोग मुख्यतः तटबंदीच्या पायाजवळ लपलेल्या शत्रूवर हल्ला चढविण्यासाठी केला जातो. बुरुजावर तोफा आणि दारुगोळा ठेवण्यात येऊन पहारेकरी सुद्धा बुरुजावर तैनात करण्यात आलेले असतात.

काही बुरुजांमध्ये पहारेकऱ्यांसाठी खोल्या, भांडारगृह यांची निर्मिती केलेली पाहायला मिळते. अशा प्रकारचे बुरूज आपल्याला जंजिरा, सिंधुदुर्ग, लोहगड इत्यादी किल्ल्यांवर पाहायला मिळतात. बुरुजातून बऱ्याचदा चोर दरवाजे काढलेले दिसतात. अशा प्रकारचे बुरूज आपल्याला सुधागड, सिंधुदुर्ग, इत्यादी किल्ल्यांवर पाहायला मिळतात.

अर्धगोल बुरूज:- भुईकोट, जलदुर्ग, गिरिदुर्ग अशा सर्व प्रकारच्या किल्ल्यांवर अर्धगोल बुरूज पाहायला मिळतात. तटबंदीच्या पुढे तटबंदीचा आधार घेऊन अर्धगोल बुरूज बांधले जात. अशा बांधकामाच्या रचनेमुळे कोणत्याही कोनातून शत्रूवर मारा करता येतो. बुरुजाच्या वरच्या बाजूला भरपूर मोकळी जागा मिळते. त्या ठिकाणी तोफा व इतर साहित्य ठेवता येते.

गोल बुरूज:- गोल बुरुज हे भुईकोट आणि सागरी किल्ल्यांवर पाहायला मिळतात. किल्ल्याच्या मध्यभागी किंवा उंच जागी या बुरुजाची उभारणी केलेली असते. बुरुजावर तोफा ठेवायला जागा असते. या बुरुजावर ध्वजस्तंभ असतो. या बुरुजावरून किल्ल्याच्या आजूबाजूच्या परिसरावर तसेच किल्ल्यात नजर ठेवता येते.

षटकोनी बुरूज:- बुरुजाला जेवढे कोपरे जास्त तेवढय़ा शत्रूवर वेगवेगळ्या कोनातून मारा करण्याच्या जागा जास्त मिळतात.

पाकळी बुरुज :- धाराशिव जिल्ह्यातील नळदुर्ग किल्ल्यावर सुंदर पाकळी बुरूज आहे. बुरुजाच्या पाकळ्यांच्या बाहेर आलेल्या भागाचा उपयोग शत्रूवर जास्तीत जास्त कोनांमधून मारा करण्यासाठी केलेला आहे. कल्पकतेने बनवलेला हा बुरुज पाहताना बनवणाऱ्यांची सौंदर्य दृष्टी दिसून येते.

चिलखती बुरुज :-गडाच्या दृष्टीने किती महत्वाचे आहे हे याच्या नावातच समजते. संरक्षणाच्या दृष्टीने गडाला घातलेले हे चिलखतच, आणि याचे सर्वोत्तम उदाहरण म्हणजे राजगडची संजिवनी माची. अकल्पनिय असे हे बांधकाम. नेहमीच्या बुरूजाला बाहेरून अजून एका बुरूजाचे संरक्षण म्हणजे चिलखती बुरूज. रायगडावर ही असा चिलखती बुरुज आपल्याला पहायला मिळतो. शत्रूच्या हल्ल्यात चिलखती बुरुज तटबंदी ढासळलेली तर आतला बुरुज पूर्ण शाबूत रहावा अशी ही योजना. अतिशय संरक्षणात्मक आणि अप्रतिम अशी ही बाब.

"गड किल्ल्यांचे स्थापत्य शास्त्र" या पुस्तकातून

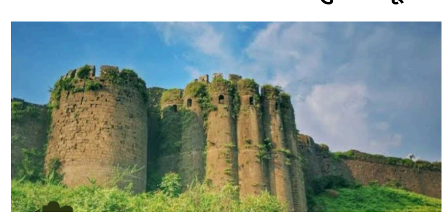

सरकारी योजना/नोकरी

प्रधानमंत्री मत्स्य सम्पदा योजना

भारताच्या मत्स्यव्यवसाय क्षेत्राचा पर्यावरणीयदृष्ट्या निरोगी, आर्थिकदृष्ट्या व्यवहार्य आणि सामाजिक समावेशक विकास घडवून आणण्यासाठी मत्स्यव्यवसाय, पशुसंवर्धन आणि दुग्धव्यवसाय मंत्रालयाने "प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजना (PMMSY)" योजना सुरू केली.

भारत हा कृषिप्रधान देश असल्यामुळे भारताची अर्थव्यवस्था कृषीवर आधारित आहे. केंद्र सरकारने शेतकऱ्याचे उत्पन्न दुप्पट करण्याच्या उद्दिष्टाने विविध सरकारी योजना सुरू केल्या आहेत. ही योजना मत्स्यपालन करणाऱ्या शेतकऱ्यांना प्रोत्साहन देण्यासाठी व देशातील मत्स्य पालनाला चालना देण्याच्या उद्देशाने केंद्र सरकारने प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजना 2024 सुरू केलेली आहे.

प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेचे फायदे

- **मच्छीमार**
- **मत्स्य कामगार आणि मासे विक्रेते**
- **मत्स्यव्यवसाय विकास महामंडळ**
- **अनुसूचित जाती, जमाती, महिला, अपंग व्यक्ती**
- **मत्स्य पालन सहकारी संस्था**
- **मत्स्य व्यवसाय फेडरेशन**
- **मत्स्य पालन क्षेत्रातील बचत गट**
- **उद्योजक आणि खाजगी कंपन्या**
- **मत्स्य उत्पादक संस्था**
- **केंद्र सरकार आणि केंद्र सरकारी संस्था**
- **राज्य सरकार, केंद्रशासित प्रदेश, केंद्रशासित संस्था**

केंद्र सरकारने देशातील मच्छीमारांना व मत्स्यव्यवसायिकांना उत्पादन क्षेत्रात लाभ व्हावा यासाठी ही योजना सुरू केली आहे.

- **या योजनेच्या माध्यमातून देशातील मत्स्य उत्पादनात वाढ होणार आहे.**
- **PMMSY योजनेच्या माध्यमातून मच्छीमारांची आर्थिक स्थिती सुधारेल.**
- **मत्स्य उत्पादक, मत्स्य कामगार, मच्छिमार, मासे व्यापारी तसेच इतर मासेमारी यांना रोजगाराच्या 55 लाख संधी निर्माण होणार आहेत.**
- **मत्स्यपालनासाठी तलाव आणि फीडमिल गुणवत्ता चाचणी प्रयोगशाळेची आवश्यकता असेल.**
- **या योजनेअंतर्गत मत्स्य कामगारांसाठी सुरक्षा ठेवण्यात आलेली आहे.**

अंमलबजावणीची मार्गदर्शक तत्वे खालील प्रमाणे

प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी क्लस्टर किंवा क्षेत्र आधारित दृष्टिकोन आवश्यक फॉरवर्ड आणि बॅकवर्ड लिंक केज आणि अँड सोल्युशनसह इष्टतम परिणाम मिळवण्यासाठी वापरला जाईल.

- या योजनेअंतर्गत उत्पादन वाढविण्यासाठी जलसंवर्धनासाठी पडीक जमीन आणि पाण्याचा दर्जा यासाठी सर्क्युलेटरी एक्वाकल्चर सिस्टम्स, बायोलॉग, एक्वापोनिक्स, केज कल्टिवेशन इत्यादी तंत्रज्ञानाचा वापर करण्यात येईल.
- खारे पाणी आणि क्षारयुक्त भागात थंड पाण्यातील मत्स्य मालन विकास आणि मत्स्य शेतीचा विस्तार यावर विशेष लक्ष ठेवले जाईल.
- या योजनेअंतर्गत रोजगाराच्या मोठ्या संधी निर्माण करण्यासाठी मॅरीकल्चर, सिव्हिड लागवड आणि शुभेच्छा उपक्रमांना चालना दिली जाईल.
- जम्मू आणि काश्मीर, लडाख, बेटे, ईशान्य आणि प्रेरणादायी जिल्ह्यांमध्ये लक्ष केंद्रित केले जाईल.
- या योजनेअंतर्गत आवश्यक पायाभूत सुविधा देखील केल्या जातील. तसेच एकात्मिक आधुनिक किनारी मासेमारी गावांद्वारे किनारपट्टीवरील मच्छीमार समुदायांचा सर्वांगीण विकास केला जाईल.
- मच्छीमार आणि मत्स्य पालकांची सौदाशक्ती वाढविण्यासाठी मत्स्य उत्पादक संस्थांमधून एकत्रीकरण केले जाईल.
- मत्स्य पालन सुविधांचे केंद्र म्हणून एक्वापार्क विकसित केले जाते.

प्रधानमंत्री मत्स्य पालन योजनेअंतर्गत सरकारी आणि खाजगी क्षेत्रामार्फत मत्स्य पालक उष्मायन केंद्र ची स्थापना करण्यात येईल.

- दुबळ्या कालावधीत मच्छिमारांना वार्षिक उपजीविका सहाय्य केले जाईल.

प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजनेसाठीची अर्ज प्रक्रिया

- प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेचा अर्ज करण्यासाठी तुम्हाला ऑनलाईन पद्धत वापरावी लागेल.
- या योजनेअंतर्गत सुमारे 29 लाभ दिले जाणार आहेत. या योजनेसाठी अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती आणि महिलांसाठी युनिट किमतीच्या 60% भव्य खर्चाची तरतूद केली जाईल. तर युनिट किमतीच्या 40% इतर प्रयोगांना दिली जाईल.
- या प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजनेचा अर्ज करण्यासाठी सर्वप्रथम तुम्हाला अधिकृत **वेबसाईटला भेट द्यावी लागेल**
- त्यानंतर तेथे तुम्हाला **लॉगिन करावे लागेल**
- लॉगीन केल्यानंतर तुमच्यासमोर **एक होम पेज उघडेल**
- त्यामध्ये **क्विक लिंक्स येथील टेम्पलेट या पर्यायावर क्लिक** करा
- त्यानंतर तुम्हाला पेजच्या डाव्या बाजूला **टेम्प्लेट फॉर प्रिपरेशन ऑफ डीपीआर फॉर फिशर्स प्रोजेक्ट** हा पर्याय दिसेल या पर्यायावर क्लिक करा
- त्यानंतर तुम्हाला दोन पर्याय दिसतील त्यापैकी कोणत्याही एका पर्यायावर क्लिक करा.
- त्यानंतर तुमच्यासमोर एक अर्ज उघडेल अर्जात विचारलेली संपूर्ण माहिती अचूक पद्धतीने भरा
- त्यानंतर आवश्यक ती कागदपत्रे अपलोड करा
- त्यानंतर तुम्हाला तुमचा SCP DPR तयार करा त्यानंतर मत्स्य व्यवसाय विभागाकडे तुमचा अर्ज सबमिट करा
- DPR तयार करण्यासाठी टेम्पलेट अधिकृत वेबसाईटवरून डाउनलोड केले जाऊ शकते
- युनिट किमतीपेक्षा DPR आणि SCP ची किंमत ही जास्त असू शकते परंतु युनिटच्या किमतीनुसार तुम्हाला या योजनेअंतर्गत अनुदान दिले जाईल.

प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजना हेल्पलाइन नंबर1800-425-1660

दैनिक सिंधुदुर्ग समाचार(मुख्य आवृत्ती ,सिंधुदुर्ग,)संस्थापक,संपादक,कै.प्राचार्य मुकुंद.कदम MALLB मालक,मुद्रक,प्रकाशक ऍड रुपाली कदम डांगे **BSL,LLB,MCA RNI No.४३७११/८५** मुद्रणस्थळ न्यू विक्रम मुद्रणालय,कोपर्डे,जि .कोल्हापूर, महाराष्ट्र ४१६२०४ येथे छापून प्रकाशनस्थळ/कार्यालय एम/एस् विक्रम मुद्रणालय,१०३ मेन रोड कणकवली,जिल्हा सिंधुदुर्ग, महाराष्ट्र ४१६००२ येथे प्रकाशित केले. मुद्रणस्थळ: एम/एस् विक्रम मुद्रणालय,१०३ मेन रोड,कणकवली,जिल्हा सिंधुदुर्ग,महाराष्ट्र ४१६००२ .उपसंपादक-विक्रम कदम,कार्यकारी संपादक -प्रा.उज्वला राठोड, डॉ.शर्मिला कदम राजपूत.ई मेल कार्यालयीन पत्रव्यवहार व जाहिरातींसाठी **संपर्क**:**rupasamachar@gmail.com**,बातमी व फोटोंसाठी **संपर्क**:**sindhudurg.samachar@gmail.com** सिंधुदुर्ग -फोन ०२३६७-२३२१९२५, मुंबई,पुणे -९८२२९७९७३२, अरिहंत अपार्टमेंट फोन ०२३१- २५२३००५ मुंबई कार्यालय- सत्यवान बिल्डिंग,पडवळनगर ए ठाणे वेस्ट ४००६०४ .Whatsapp-9108766862

आठवणीतील व्यक्तिमत्वे

राष्ट्रपाल सावंत,
चिपळूण- रत्नागिरी
मो. ९४०३१४४३५६..

कवी मुकुंद महाडिक गीत लेखनातून प्रबोधन करणारे कलावंत

मुकुंद तुकाराम महाडिक हे नावं कोकणात आणि महाराष्ट्रात गायन पार्टीतून गीतातून सर्वपरिचित असले तरी, त्यांची खरी ओळख मुंबईत बौद्धचार्य म्हणूनच जास्तं आहे. मी हे नावं मुंबईत १९८५ते १९९३या दरम्यान एकले नव्हे, तर या व्यक्ती सोबत धम्मप्रवचन, धम्म संस्कार विधी करीता अंधेरी, जोगेश्वरी, मरोळ सहारगावं, अगदी बांद्रा ते बोरिवली पर्यत फिरलो आहे.ज्येष्ठ उपासक बौद्धचार्य नारायण जाधव सहारगाव, पार्ले येथे राहणारे रमेश मोहिते, ना. ल. मोरे आणि काही धम्म संस्कार करणारी उपासक मंडळी एकत्रित येऊन मुंबईत वेगवेगळया ठिकाणी विहारात, वस्तीत जावून धम्म प्रवचन करत असतं, साधारण १९८८/८९दरम्यान यांची टीम आमच्या मरोळ येथील आनंद बुद्ध विहारात बौद्धजन पंचायत शाखा क्र १६३ मध्ये वर्षावास कालखंडात आले.या सर्व ज्येष्ठ मंडळी समवेत प्रवचन आधी गाथा पठण मध्यें मी सहभाग घेतला. एकोणीस वीस वर्ष वय माझ गाथा पठण आणि थोडक्यांत भाषणं ऐकून ही मंडळी खुश माझी चौकशी केली मी दवाखान्यात सहार गावं आणि मरोळ येथे कंपाऊंडर आणि जोगेश्वरी तेथे इस्माईल युसुफ महाविद्यालय मध्यें शिकतोय ऐकून दोन व्यक्ती पुढे आल्या त्यामध्ये नारायण जाधव आणि मुकुंद महाडीक हे होतेच पणं तिसरे होते रमेश मोहिते ते आमच्या चिपळूण मधील बोरगाव गावचे. तिथं पासून या तिघांनी मला त्यांच्या सोबत धम्म प्रवचनसाठी, धम्म संस्कार कार्यक्रमसाठी सोबत नेले. अशी माझी मुकुंद महाडीक यांच्याशी पहिली ओळख.

त्याची माझी जास्तं जोडी जमली त्याचं कारण ते गाणी लिहिणारे नी गाणारे असल्याने. त्यानंतर जे संबंध जुळले ते त्यांचे भाऊ चंद्रमणी महाडीक हे स्वतः कवी गायक नी शिक्षक असल्याने. गावी शिक्षक प्रशिक्षणात आम्ही दोघांनी आमची ओळख निर्माण केली. त्यापुढे पोसरे ता. चिपळूण येथील माझ्या आते बहिणीचा मुलगा सध्याचा प्रख्यात कवी गायक संजय गमरे हा मुकुंद महाडीक यांची गीते त्यांना गुरू मानून गाऊ लागला. गावी जिथं गाण्याचा सामना,कार्यक्रम असेल त्याठिकाणी महाडीक दादांना येणं शक्य नसेल तेव्हां त्याच्या सोबत मी आणि चंद्रमणी गुरुजी आम्ही दोघे उपस्थित राहून संजयला प्रोत्साहन देत असू. संजय सुद्धा अगदी हजरजबाबी असल्याने खरा सामना तोच रंगवीत असतो. मुकुंद दादा महाडिक सोबत असतील, मी जर प्रेक्षक मध्यें असेल तर ते मला सन्मानाने स्टेजवर बोलावून घेतात.सामना धार्मिक, वैचारिक प्रबोधन असाच रंगतो आणि संजय तो रंगवतो. या कविवर्य मुकुंददादा महाडिक यांच्या कलेविषयी थोडक्यात माहिती.

वयाच्या अमृत महोत्सवाकडे वाटचाल करणाऱ्या महाडिक दादांचा जन्म १९५०जुलै पंचवीस तारखेचा. आई वडील अशिक्षित .वडील गिरणी कामगार मधूकर आणि मुकूंद ही दोन भावंडे, वडिलांची मिल बंद पडली , प्रतिकूल परिस्थितीवर मात करीत त्यांनी त्याकाळात मॅट्रिक पर्यंत शिक्षणं घेतलं, सरकारी नोकरी मिळविण्यासाठी खूप प्रयत्न केले . एका कंपनीत टर्नर फिटरची नोकरी मिळाली. कंपनी मालक कामगारांना सन्मानाने वागवत नव्हता, वेळेवर पगारही देतं नव्हता, मनमानी करायचा १९७०सालात दादांनी कंपनीत कामगार बंधूंना संघटित केले. मात्र धन शक्तीच्या पुढे संघटित शक्ती कमी पडली. नेतृत्व करणाऱ्या मुकूंदजीना नोकरी सोडावी लागली. दादांनी हार पत्करली नाही." अन्याय करणाऱ्या पेक्षाही सहन करणारा गुन्हेगार असतो "हे डॉ .बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार त्यांच्या मनात घर करून होते. स्वाभिमानाने जगण्यासाठी स्वतः लघु उद्योग सुरू केला. मात्र तिथंही त्यांचा जम बसला नाही. बाल वयात गाण्यांचा आंबेडकरी चळवळ विचारांचा पगडा मनावर होताच. जिथं गाणं तिथं त्यांचं जाणं असायचं. प्रल्हाद शिंदे, नवनीत खरे, गोविंदराव म्हशिलकर, रंजना शिंदे थोडक्यांत तत्कालिन ज्येष्ठ मंडळीच्या गाण्याचा, लेखणीचा अभ्यास केला. आणि त्यांनी स्वतः गीत लेखन सुरू केलं.

त्यांचे सुरुवाती पासूनचे गुरु ,आदर्श होते गौरीकुमार साळुखे. मुळगाव रत्नागिरी जिल्हा दापोली तालुक्यात शिरसोली. दादांनी आंबेडकरी विचार बुद्ध, फुले, शाहू राजे, भिमाई रमाई यांचेच विचार लिहिले अन्य कुठलीच गीते लिहिली नाहीत. गायन क्षेत्रात जायचं नाही असा आईवडील यांनी संगीतल होत. १९७४ला विवाह केला पत्नी शशिकला हिने कलेसाठी प्रोत्साहन दिले. मुलगा प्रमोद आणि मुलगी अर्चना यांची मुल उच्चशिक्षित

झाल्याचा आनंद वाटतो. आई गौराबाईने जीवनात यशस्वी होण्यासाठी सतत प्रोत्साहन दिलं. पेन्शन देणारी नोकरी मिळाली नाही तरी मी सुखाने समाधानाने जगलो, मुलांना घडविली आणि कुटूंब सांभाळून सामाजिक , धम्म, कला कार्यात सक्रिय राहिलो, धम्म संस्कार करण्याचे सनद मिळाले नी गायकी बंद केली. तरी गाणाऱ्या बंधू भगिनींना धार्मिक सामाजिक, प्रबोधन करणारी गीत लिहून दिली. लोकांना अशीही गीत आवडत असतात. सर्वप्रथम गायिका सिंधू ताई मोठे, भाऊ चंद्रमणी गुरूजी, विजय जाधव खेर्डी दापोली, शरद येलवेआंबवणे मंडणगड आणि संजय गमरे पोसरे चिपळूण, यांनी मुंबई आणि संपूर्ण कोकणात आपली गिते नेली, प्रख्यात गायिका चंद्रकला गायकवाड मीनाक्षी थोरात, सुशिला पुणेकर, अष्टशीला बनसोडे गीते गीते गावून नावं वाढविलेच पणं ज्येष्ठ गायक कृष्णा शिंदे यांनी आपली गीते गायली आहेत अनेक छोटे मोठे कलाकार गीते गात असतात कवी म्हणून या सर्वांसाठी आदर व्यक्त करतो. कॅसेट, सी डी त अनेकांनी गीते गायली आहेत.मनोरंजन इतकंच लोकं प्रबोधनही ऐकतात याची मी आणि स्वतः कवीवर्य मुकुंद महाडिक दादांनी अनुभूती घेतली आहे. आमची यानिमित्त नेहमीचं चर्चाही होत असते. मुकुंद महाडिक गेली चाळीस मुंबईत जोगेश्वरी येथे राहतात.आपल्या कवनात ते लिहितात

"वर्तुळ रुपी समाज झाला चौकोन
या पूर्वेला दोन आणि दक्षिणेस दोन
वाली या समाजाला कोण?
सांगा वाली या समाजास कोण "
दुसरं एक गीत मला आवडते ते असे आहे
"वाग तू माणसा माणसाच्या परि
तुझे तनमन हे शुद्ध ठराया हवे
रोज दिवसा मधून भले तू एकदा
भिमराया भदंता स्मराया हवे "
दादा या गीतात शेवटी लिहितात
"ठेव ध्यानी भीमाचे सदा बोल तू
जनकार्य करावे बहु मोल तू
जोवरी प्राण हा त्या मुकुंदा परी
जनहितासाठी निस्वार्थ मराया हवे "

मी व्यक्तिशः त्यांच्या गीतांचा चाहता आहे. मी त्यांच्यापेक्षा वयाने खुप लहान पणं माझ्या विषयी त्यांना ,चंद्रमणी गुरूजींना खुप आपुलकी नी आदर.प्रशिक्षणात माझ्या ऐवजी राष्ट्रपाल गातील नी धमाल करतील असं चंद्रमणी दादांनी अनेकदा मला स्वर आणि संगीतसाथ देऊन सांगितलं आहे. जसं लिहीन तसं गाणं वागणं, आचरण हा मुकूंद महाडिक यांचा आदर्श सर्वांना प्रेरणा देणारा आहे. शांत संयमी स्वभाव आणि आपल्या गायकांच्या माझ्यासारख्यापाठी कायम साथ देणाऱ्या निस्वार्थी मनाच्या या ज्येष्ठ कवी सामाजिक धार्मिक कार्यकर्ता नी धम्म कार्यात आजही सक्रिय असणाऱ्या बौद्धचार्य आदर्श उपासक यांना पुढील निरोगी सुदृढ दीर्घायुष्य साठी मंगल कामना.

शिवरायांची हिरकणी

मालवणी बोली

वयल्यांचा कवग्या,
मालवण- सिंधुदुर्ग.

परवा सांचे परबीन आमच्याकडे गजालेक म्हणान इली. इली ती नेमकी माझ्या सासुबायच्या फुड्यात येवन बसली. माझ्या सासुबायक म्हणता कशी, आईनु, परवाच्या शिवजयंतीक आम्ही महिलांनी बचतगटाचो कार्यक्रम ठेवलोहा. कार्यक्रमाची अध्यक्ष अर्थातच मी असतलय. तेव्हा माका ना भाषण करुचा हा. आईनु, माका हिरकणी ह्या विषयावर बोलूचा हा. हिरकणी म्हणजे नारीशक्तिचा प्रतिक.

छत्रपती शिवाजीमहाराजांच्या स्वराज्यात अशे हिरकणी व्हते म्हणान स्वराज्याचा स्वप्न साकार झाला असा म्हटला तरी चुकीचा ठराचा नाय. माका बाय त्या हिरकणी बद्दल तितकीशी म्हायती नाय. तेव्हा तुम्हीच माका मी भाषण कसा करुचा ता सांगा.

माझी सासुबाय उठान बसली. परबीनीच्या सामनी समोर येवन बसली. ती परबीनीकडे बघीत म्हणाली, परबीनी, खूपच चांगलो विषय निवडलस. अगो, छत्रपती शिवाजीमहाराजांचे गोडवे तर सगळेच गातत. अगो, आज चारशे वरसा होयत इली. तरी शिवरायांच्या नावाची जादू तसूभर देखील कमी होवक नाय. अगो, त्येंचा कार्य नि कर्तबगारीच तशी हा. एज पण छत्रपती शिवाजीमहाराज निव उच्चारताना अंगावर रोमांच उभे ऱ्हवतत. अगो, अंगात स्फुरण चढता. त्येंच्या नावाच्या उच्चाराशिवाय आमका उर्जा मिळना नाय. पण स्वराज्याचा स्वप्न साकार करतना त्येंका साथ लाभली ती बहुजन समाजाची. अठरा पगड जाती जमातींची गाठ बांधून शिवाजीमहाराजांनी स्वराज्याचा स्वप्न साकार केल्यानी. शिवाजीमहाराजांच्या काळाचो विचार केलास तर असा दिसात की, त्या काळात बायकानी चंल आणि मूल संभाळना ह्याच एक काम व्हता.

भायर काय चललाहा ह्येच्यात बायकांनी अजिबात डोकावायचा नाय असो तो काळ. पण अशा काळात राजमाता जिजाबाईनी स्वराज्याचा स्वप्न बघल्यानी. कंबार बांधल्यानी. समाजाचो, पारंपारिक प्रथा व रितीरिवाजांचो विचार न करता पुढाकार घेतल्यानी. शिवरायांक घडवल्यानी.

अगो. हिरकणी तर साधी गवळण. दररोज गडावर जायचा, दूध विकायचा, सांचेक घराक यायचा ह्यो तिचो दिनक्रम. पण छत्रपती शिवाजीमहाराजांच्या स्वराज्यातली एकेक रणरागिणी कशी व्हती त्येचा प्रतिक म्हणजे ही हिरकणी. ती आपल्या पोटच्या लेकरासाठी अतिप्रचंड व अतिकठीण कडो उतारली ह्या साठी तिचा कौतुकच. पण छत्रपती शिवाजीमहाराजांच्या स्वराज्यातले अशे एकेक रणरागिणी किती हिंमतवान व्हते, कर्तबगार व्हते ह्या जगासमोर दिसाक व्हया म्हणूनच कदाचित शिवरायांनी त्या हिरकणीचो तसो सत्कार केल्यानी.

अगो, आयुष्य तर सगळेच जगतत. पण आयुष्य जगाचा तर ता असा हिरकणीसारख्या. जेव्हा जेव्हा छत्रपती शिवाजीमहाराजांचो विषय येयत, स्वराज्याचो विषय येयत तेव्हा तेव्हा हिरकणीचो उल्लेख व्होवकच व्हयो. आयुष्य असा जगाक व्हया.

बलाढ्य शत्रूक रायगडावर चाल करून जाणा शक्य होवक नाय, गड सर करून खाली येणा शक्य होवक नाय, अशा अजिंक्य रायगडाचो कडो एका आडव्या सुडक्याच्या बाईमाणसान सर करून खाली उतारणा म्हणजे साधी गोष्ट नाय. छत्रपती शिवाजीमहाराजांनी ह्या प्रसंगातून एक फार मोठो संदेश त्येंच्या शत्रुंक, पर्यायान स्वराज्याच्या शत्रुंक दिल्यानी. हिंदवी स्वराज्यावर चाल करून येणा, आक्रमण करणा वाटता तितक्या सोप्या नाय. हयसर स्वराज्याचा रक्षण करुच्यासाठी डोळ्यात तेल घालून तयार असलेले स्वराज्य रक्षक मावळे तर आसतच, पण स्वराज्यातली बायल माणसा पण काय कमी नायत. वेळ इली नि प्रसंग पडलो तर कंबार बांधून नि पदर खोचून ती जर उभी ऱ्हवली ना, तर भल्या भल्या शत्रुंची काय खैर नाय. अशे किती बादशहा, पातशहा येवदे! आमच्या स्वराज्यात अशे एकेक हिरकणी आसत ना, भल्या भल्यांक पळवून लावतीत.

आता परबीन ह्या सगळा कागदावर लिवन घेवन गेली हा. बघूया आता कसा भाषण करता नि मैदान गाजवता ता.....

उद्योगासाठी वास्तु टिप्स

१. भूमीची निवड: चौकोनी किंवा आयताकृती जागा सर्वोत्तम. अनियमित आकाराच्या जमिनीत अडचणी वाढतात.
२. मुख्य प्रवेशद्वार: उत्तर, पूर्व किंवा ईशान्य दिशेला प्रवेशद्वार ठेवा. सकारात्मक ऊर्जा मिळते.
३. कार्यालयाची जागा: उद्योगप्रमुखांचे कार्यालय दक्षिण-पश्चिम बाजूस असावे. चेहरा उत्तर किंवा पूर्व दिशेला असावा.
४. मशीनरीचे स्थान: जड मशीनरी दक्षिण किंवा पश्चिम भागात ठेवा. हलकी साधने उत्तर किंवा पूर्व बाजूस ठेवा.
५. मालमत्ता साठवण: तयार झालेले उत्पादन पश्चिम दिशेला साठवा. यामुळे विक्रीत वाढ होते.
६. कच्चा माल: कच्चा माल नैऋत्य कोपऱ्यात साठवा. व्यवसायात स्थिरता राहते.
७. पाणी स्त्रोत: पाण्याचे टाकी, बोअरवेल ईशान्य दिशेस असावे. पाण्याचा योग्य प्रवाह आणि समृद्धी राहते.
८. बिजली पॅनेल: वीज पुरवठा यंत्रणा आग्नेय कोपऱ्यात असावी. ऊर्जा संतुलन राखते.
९. कंपनीचे नावफलक: कंपनीचे नावफलक उत्तर किंवा पूर्व दिशेस लावा. ग्राहकांवर चांगला प्रभाव पडतो.
१०. श्रमिकांची जागा: श्रमिक व कामगारांचे विभाग उत्तर-पश्चिम किंवा मध्यभागी ठेवा. एकत्रित कामासाठी उपयुक्त.

उद्योगातील वाढ, समृद्धी आणि शांततेसाठी योग्य वास्तुशास्त्र आवश्यक आहे. व्यवसायात यशासाठी या टिप्स उपयुक्त ठरतील.

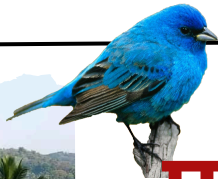

पक्षीप्रेम.

जयवंत सुलभाजनार्दन मालणकर
देवगड - मुंबई.
jaywantmalankar1@gmail.com

कोकणात विविध प्रकारचे पक्षी आढळतात, त्यामुळे कोकणकरांचं पक्षीप्रेम नितांत आहे.मीही त्यातलाच एक पक्षीप्रेमी. पक्षी, प्राण्यांवर उच्च विशेष प्रेम आहे. बालपणी आम्ही गावी असताना कोंबड्या पाळायचो, तर त्यामुळे त्यांच जवळुन निरीक्षण झालं आहे, अगदी अंड्यातुन निघणाऱ्या पिल्लांपासुन. पक्षांचं जीवन खुप सुंदर आहे. पक्षांचा किलबिलाट ऐकावा किंवा त्यांना जवळून पहावं तर सरळ कोकणातील खेडेगावात जावं. सकाळी लवकर उठून कोकीळेचा सुमधुर आवाज, कावळ्यांची काकरव , चिमण्यांचा चिवचिवाट, पोपटांचा कंठस्वर, सुतारपक्षाची त्याच्या टोकदार चोचीने झाडावर मारतानाची टकटक, कोंबडीच्या पिल्लांचा च्यावच्याव ऐकण्यात वेगळाच आनंद मिळतो. आजही कोकणात कुठेही गेलो की सकाळी लवकर उठून पक्षांचा आवाज ऐकणे हे नित्याचेच झालेय. कातरवेळी झाडावर निवांतपणे बसलेले कवडे, ल्हावे पहाण्यासाठी मुद्दामहुन जातोच. गावच्या घराशेजारीच जंगल असल्याने रानकोंबड्यांचाही आवाज छान ऐकु येतो. सहसा दृष्टीस पडत नाहीत ह्या परंतु कातरवेळी लांबुन सहज दर्शन होतं. दिसायला पाळीव कोंबड्यांपेक्षा सुंदर दिसतात या रानकोंबड्या. शिकारी पक्षी असल्याने सध्या ही प्रजात नष्ट होण्याच्या मार्गावर आहे. त्याचबरोबर पुर्वी कोकणात जास्त आढळणारा गिधाड पक्षीही नष्ट होण्याच्या वाटेवर आहे.

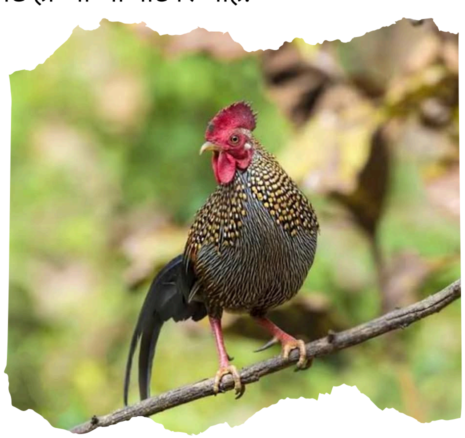

बालपणी माझ्या गावात पुष्कळ गिधाडं दृष्टीस पडायची. कधी तर गावात एखादा म्हातारा पाळीव प्राणी म्हणजे गाय, बैल, म्हैस मेला तर त्याला कातळावर उघड्यावर टाकत. तात्काळ गावातला चर्मकार त्याचं चामडं सोडवुन आणुन त्याचा वापर तो चपला बनवण्यासाठी करत असे त्याच्याकडे ठेवलेल्या चामड्यामुळे त्यांच्या घराजवळुन गेल्यावर दुर्गंधी यायची. केवळ याच कारणामुळे त्याला शिवाशीव, त्याच्याकडे खाणे पिणे त्यावेळी वर्ज होते. तर चर्मकार चामडं सोडवुन गेल्यावर तात्काळ त्या मेलेल्या प्राण्याच्या भोवती गिधाडं घिरट्या मारायची आणि क्षणात त्याचं मांस खाऊन फस्त करायची. त्यामुळे गावात गिधाडं दिसली की कुणाचातरी बैल गेला हे आपसुकच समजायचं. आता हीही प्रजात दुर्मिळ होतेय याची खंत वाटतेय.

माझं मुंबईतही पक्षी प्रेम आहे. सकाळीच कावळ्यांची काकरव, पोपटांचा कंठस्वर नित्याने ऐकु येतो. एका बाल्कनीत पोपट यायचा आणि दुसर्या बाल्कनीत कावळा अजुनही येतो.

आता माझ्या आवडत्या पक्षावर येतोय. माझा सर्वात जास्त आवडता पक्षी आहे धनेश. इंग्रजीत याला हार्नबील म्हणतात, तर कोकणात याला गरुड नावाने ओळखतात. हा पक्षी भारतात अनेक राज्यांमध्ये आणि प्रामुख्याने हिमालयाच्या जंगलात आढळतो. हा पक्षी ५० वर्षांपर्यंत जगु शकतो. या पक्षांचं वैशिष्ट्य आहे की ते आयुष्यभर एकाच जोडीदाराबरोबर राहतात. नर आणि मादीच्या प्रेमकथाही सुंदर आहेत. या पक्षाला जंगलाचा माळी म्हणुनही ओळखले जाते. नर आणि मादी एकत्र प्रवास करतात, एकत्र घराचा शोध घेतात. झाडाच्या बुंध्यात एखादी खाच शोधून त्यात नर मादीला चार महिने ठेवतो. तिला खायला आणुन त्याच्या टोकदार चोचीने भरवतो. त्या ढोलीतुन मादी अन्नासाठी फक्त चोच बाहेर काढते. चार महिने नर तिला न पाहता तिची काळजी घेतो. नर जवळच्या दुसऱ्या झाडावर स्वतःचं आयुष्य काढतो.

नर गरुडावर खुप जबाबदारी आहे. त्याला फक्त स्वतःसाठीच नाही तर त्याच्या संपूर्ण कुटुंबाकरीता जेवणाची व्यवस्था करावी लागते. नर गरुड घरट्यापासुन दुर जाऊ शकत नाही कारण घरट्याचं रक्षण करण्याची जबाबदारी त्याच्यावर असते. मादी आणि पिल्ले घरट्यातुन बाहेर पडुन अन्न शोधत नाहीत तर ते नराची वाट पाहत असतात. नर गरुड जर का घरट्याजवळ अन्न घेऊन आला नाही तर मादी आणि पिल्ले त्याची वाट पाहतात. जर तो परतलाच नाही तर मादी आणि पिल्ले स्वतःचा जीव सोडतात.

अशी रंजकदार कथा आहे धनेश अर्थात गरुड या पक्षाची. गावाला मी अगदी जवळुन या पक्षाचं निरीक्षण केलं आहे.

--

पडयेतले गजाली...

मालवणी बोली

रीना पास्ते परब
पुणे

"माका बाये जावचा हा गंगापूजनाक... रानुकच जावं व्हया बेगीन..." बाळूची आजी बोलत बोलत घरात इली. तिना भांड्याचो टप उकलून भायरल्या पडयेत हेलो. ओट्यार होती ती भांडीदुकू तिना लागी करून भायर हेली. "कोनाथुय हा गंगापूजन...? हडे कोन सांगाक यवक नाय ते..." राणीच्या आवशीन ईचारला.
"आमच्या अवाटात सांगल्यानी तात्यांनी... काल सांजे फिरा होते..." बाळूची आजी मोट्या टाकयेतला पानी उसापताना बॉला होती.

बाळूची आजी आज बेगीनाच कामाक इल्ली. ती गस्तालधरना राणींच्या घराकडे कामाक येय. राणीची आवस आजारी असता. तिका घरातला कायच जमना नाय. ती उब्या उब्या थोडाफार रानुचा काम करता. तिचे पाय लागनत नाय. राणीची आवस बापुस घराकडे इली काय बाळूच्या आजयेक मत्तीक घेतत. ती सकाळची यवन भांडी कपडे करून जाता.
"सवग्याचो तातो मा...?... मळ्यातला न्हयकडला जुना घर तेंचा... तडे तुमच्या अवाटात बानल्यानी हाली म्हायती हा..." राणीची आवस खुरचेर बसान लोसून सोलता सोलता गजाली करी होती.
"होय होय... घर बरा बानल्यानी आता..." बाळूच्या आजयेन टेबलार बसान भांड्यार पाणी वत्ताना हुतलेन. दोगायचे गजाली सुरू होते. तितक्यात बायग्या थय इला. "आताच इल काय गे...?" बाळूच्या आजयेक ईचारीत पडयेच्या पायरेर बसला.
"नाय गो वायच वगत जालो..." बाळूचे आजयेन उत्तर दिला.
"अगे तुका कळला...?" बायग्यान ईचारला...
"होय... मळ्यात चरचा करतत सगळे... तुमका कदी कळला ?" बाळूची आजी बायग्याक ईचारुक लागली. "आमका कालच कळला... मिया यवन सांजे काकीक सांगलय..." बायग्यान हुतला... तितक्यात राणीची आवस बोलली.
"बायान यवन सांगला त्येवा माका कळला. आमच्या बाबाक म्हायती होता सगळा, तो माका कित्या सांगता... खरा काय खोटा ? कळाच्या आदी तो सांगाचो नाय कायेक..." राणीची आवस बायग्याची चुलती... बायग्या सांजे यवन काकीचे गजालीक बसला काय अशे गजाली सुरू असतत.

आजचा परकरण तर ताजा होता. गावभर चरचा सुरू होती. मनल्याचा चडू कामाक गेला ता यवकच नाय... फाटे राणीच्या बापाशीक फिराक जाताना ता गमला. त्यांच्या वांगडा बोललादुकू. आज बेगीन जावचा हा हुनान ता गमाचे आदी घरातसून भायर पडलंला. अवनूच बारावी करून ता वाडीतल्या साडयेच्या दुकानात बिला बनवक जाय... कामाक लागान त्याका तीनच म्हयने जाल्ले. अचानक आज ता कामाक गेला ता यवकच नाय... साडेपाचाक यनारा पॉर आठ वाजले तरी घराक नाय यवक त्येवा शोधाशोध सुरू जाली. फोन करून करून सगळे दमले. तेचो फोन बन लागाक लागलो. चुलतो जावन वाडीक चवकशी करून इलो तर कळला ह्या कामाक यवकच नाय. कालच त्याना पगार घेतलंलो ह्या कळला. काल पगार घेतल्याचा त्याना घरात सांगाक नाय. चुलतो दुकानातसून यवन सगळा सांगा होतो. हडे आवशीन रडाक सुरू केल्ला. बापुस म्हायती असलल्या मयतरणीची घरा घेवन इलो. कायच खबर नाय तशी सगळीच भियाली. काय केल्यान ? खडे गेला...? कसलीच खबर गावाना. रातीचे बारा वाजले. शोधाशोध करून सगळे मनल्याच्या खळ्यात जमले.

सकाळी पोलीस ठेशनात जावन कम्पलेट करूया हुनत मनल्याच्या बायलेक सगळ्यानी शांत केल्यानी. आज सकाळीच चार पाच लॉक गेले ठेशनात... अशेच बायग्याचे गजाली सुरू होते. राणीची आवस जवान करता करता मदी मदी बॉला होती तर बाळूची आवस आज यताना मळ्यातले घडामोडी सांगा होती. "माका वाटता त्याचा लफडा होता असतला... पोलीस शोध लायतले... मगे कळतला..." बायग्यान हुतला... "होय गो वगीच जाता काय...?" बाळूची आजी बोलली... "आजकाल सांगाक यना नाय गो... कोनय व्हरतीतदुकू उकलून... कायव करून मारून बिरून टाकतीत सांगाक यना नाय..." राणीची आवस बोलली. "पळान गेला तर गेला... धडधाकड असल्या पुरे जिवान... लगीन करीना तडे कोनच्याय वांगडा..." बाळूची आजी चुकचुके खायत बॉला होती. "आवशी बापाशीक लाज जाली... फुकटची अब्रू गेली गेला तर..." बायग्या बोलला... तितक्यात राणीचो बापुस थय इलो.

"पोलिसांनी मोबाईल ट्रॅक का काय केलो... शेवटचो मोबायल चालू होता त्यावा ता सताऱ्याक होता हुनता..." राणीच्या बापाशीन सांगता सांगता तामयोभर पानी खावक घेतला. यवन खुरचेर बसान आताची ताजी खबर सांगली. "दोन दिवसात शोध लागतलो... कळतला काय ता..." हुनत तामयो ओट्यार ठेवन ते भायर चलत रवले...

१४ फेब्रुवारी २०२२.

आई, आजी आता तुम्ही दोघीही
आमच्यात नाही.
हे अतिव दु:ख सहन करण्यापलीकडले तरीही...
तुमचे तेव्हाचे सगळेच विचार ,
लक्षात आहेत अजून...
आत्ता मी दहा कार्यशाळा केल्या,
कितीही पैसे भरून तरीही...
जे शिकता येणार नाही.
ते सगळंच तर शिकवून गेलात तुम्ही, माझ्या अजाण वयात.
समृद्ध करुन टाकलंय...
तू म्हणायची शाळेत जा,तर आजी
म्हणायची शिकून काही बदलणार
नाही, बाईच्या जातीला...
तुम्ही आपल्या म्हणण्यावर ठाम
असायच्या.त्यावर तुमचं क्लेरिफिकेशनही भारी असायचं.
मला मग दोघींचंही पटायचं.
पण तरीही मी कायमच कन्फ्युज,
चांदोबा तील विक्रम-वेताळच्या
गोष्टीतील वेताळाच्या प्रश्नांनी विक्रमही हतबल झाला नसेल
इतकी.
अलिकडे तर मला रोजच कुटील,जटील प्रश्न पडतात,
पण त्याची चपखल उत्तरं काही केल्या सापडत नाही, आणि मग विचार करुनच डोक्याची शंभर काय हजार शकले माझ्या पायावर पडतील कि काय असे वाटते.
आणि तुम्ही दोघी आज असता तर ! एक मात्र आहे, तुम्ही तेव्हा मला ऐकवलेल्या अनेक गोष्टींपैकी तू सांगितलेल्या वाल्या कोळ्याच्या गोष्टीमुळे मात्र माझा माझ्या लेखणीच्या विश्वास कधीच ढळला नाही.
हा,आता रामायण लिहीन असं नाही,पण तळागाळातील जो माणूस लढा देवू शकत नाही,त्याचं दु:ख मांड
हे तुझे शब्द अजून कानात घुमतात,माझे लेखन तुम्हा दोघींमुळे आहे,हे लक्षात आहेच.
आज तुम्ही असता तर,माझं नाटक नुसतं एकदा जरी रंगमंचावर सादर झालेलं पाहिलं असतं तर गावभर दवंडी पिटली असतीत,कि आमच्या चडवान नाटक लिल्यान, बायलमानूस आसान !
आई गं, एकदा मात्रं म्हणाली होतीस,जे मी कधीच विसरू शकत नाही.
बाय माजे! याक आयकच माजा...
तू ह्या नाटकाच्या वाटेक जावंच नको.आणी माझ्या काळजात एक ओरखडा उठलाच होता तेव्हा.पण आपली ऐकत राहिले..
तुझा नाटक ह्या झिलग्यांका पचाचाच नाय. बायलमानूस काय नाटक लितंला,ह्या एकाच सबबीर
ते तुका खोडून काडतले.
इतकी वर्षा आमी काय वगीच रांधा,वाढा, उष्टी काढा,केला ? हा,थयसर तेंचो विरोध नसता,ही कामा बायलमानसांचीच असा तेंच्या टाळक्यात बर्यापैकी भरलंला आसा.मगे आमची आवस काय रांधता? आमची बायल काय रांधता?अशी वाहव्वा सुदा करतंत ते ! मगे आमीय चुलीवर पानी मारून सगळीच धग विझवन टाकतो...
सोशीकतेचो आव हाडून...
तू मात्रं चूल विजव नको. विचारांची...कारण तुझी पहिली पावलंच दशावतार पहाण्यासाठीच पडलेली आम्ही बघलीत गो
!
खरंच सांगते,आई,आजी त्यावेळी
या गुलाबाच्या दिवसांची गोष्टंच ऐकिवात नव्हती गं !
नाही तर तुम्ही दोघीच होत्या ना माझ्यासाठी व्हॅलेंटाईन द ग्रेट !
आज तुम्ही दोघी असता तर मीही
परत एकदा लहान होवून तुम्हाला
महागडा गुलाब देऊन साजरा केलाच असता **"व्हॅलेंटाईन डे"**!

स्नेहा राणे-बेहेरे, ठाणे/वेंगुर्ला.

ब्रोकली सूप

स्वाती पाटील
पलूस ,सांगली

आज आपण पुलाव रेसिपी ही एक चविष्ट डिश आहे अशा या पुलावची रेसिपी सोपी आहे. चला, तयार करूया.

साहित्य

- १ मध्यम ब्रोकली (साधारण २५० ग्रॅम), छोटे तुकडे करून
- १ मध्यम बटाटा, सोलून आणि चौकोनी तुकडे केलेला
- १ मध्यम कांदा, चिरलेला
- २-३ लसणाच्या पाकळ्या, चिरलेल्या
- १/२ चमचा आले (ताजे)
- २ कप पाणी किंवा भाज्यांचा स्टॉक
- १ कप दूध किंवा क्रीम (आवडीनुसार)
- १ टेबलस्पून बटर किंवा ऑलिव्ह ऑईल
- १/२ चमचा मिरीपूड
- चवीनुसार मीठ
- थोडीशी साखर (ऐच्छिक)
- सजावटीसाठी थोडीशी चीज किसून किंवा ब्रेड क्रूटॉन्स

कृती:

- ब्रोकलीचे तुकडे धुवून ठेवावेत.
- बटाटा, कांदा, लसूण, आणि आले व्यवस्थित चिरून घ्यावे.
- २. भाज्या परतवणे:
- एका जाड बुडाच्या पातेल्यात किंवा सॉसपॅनमध्ये बटर गरम करावे. त्यात चिरलेला कांदा आणि लसूण टाकून गुलाबीसर होईपर्यंत परतावे.
- नंतर आले टाकून १-२ मिनिटे परतावे.
- परतलेल्या मिश्रणात बटाट्याचे तुकडे आणि ब्रोकली घालून २-३ मिनिटे परतावे.
- आता २ कप पाणी किंवा भाज्यांचा स्टॉक टाकून झाकण ठेवून १०-१२ मिनिटे मंद आचेवर शिजवावे, जोपर्यंत बटाटा आणि ब्रोकली मऊ होणार नाहीत.
- भाज्या थोड्या थंड झाल्यावर मिक्सरमधून मऊसर पेस्ट होईपर्यंत ब्लेंड करावे.
- पुन्हा भांड्यात टाकून मंद आचेवर गरम करायला ठेवावे.
- त्यात दूध किंवा क्रीम टाकून हलवावे.
- मीठ, मिरीपूड, आणि आवडत असल्यास थोडीशी साखर घालून मिक्स करावे.
- सूप थोडे घट्ट वाटत असल्यास थोडे दूध किंवा पाणी टाकून हवे तसे पातळ करू शकता.
- गरमागरम सूप बाऊलमध्ये ओतावे.
- वरून किसलेले चीज टाकून किंवा ब्रेड क्रूटॉन्ससह सर्व्ह करावे.
- थोडेसे ताजे मिरेपूड भुरभुरवल्यास स्वाद अधिक छान लागतो.
- **टीप**:
- सूप अधिक आरोग्यदायी बनवण्यासाठी लो फॅट दूध किंवा बदाम दूध वापरू शकता.
- सूपमधील क्रीम गाळून डायट सूपसाठी योग्य आहे.
- आवडत असल्यास थोडेसे मिरी-जिरे पूड देखील घालू शकता, जे भारतीय टच देईल.
- ब्रोकली सूप पोषणमूल्यांनी भरपूर असून, लहानांपासून मोठ्यांपर्यंत सगळ्यांसाठी उपयुक्त आहे. गरम सूपसह थंडीचा आनंद घ्या! 🥦

गुणवत्तेचं बांडगूळ

श्री. धनंजय शेटये
गोळवण.
9619222709

बांडगूळ' परजीवी, परावलंबी वनस्पती असते. सक्षम झाडाला पोखरून टाकते. काही गुणवंत विद्यार्थ्यांच्या मुल्यांकनाच्या बाबतीत अशी शैक्षणिक क्षेत्रातील मुल्यांकनाची बांडगूळं घातक ठरतात.जगात अशक्य असं काहीच नाही! असं महान तत्त्ववेत्त्यानी म्हटले होते. जेणेकरून कोणतीही व्यक्ती संघर्षाला , प्रयत्न करायला डगमगणार नाही. एखादी गोष्ट मिळविण्यासाठीची महत्वाकांक्षा,जीद्द उराशी बाळगून असलेल्या ध्येयवादी व्यक्तीमत्वाना आपली उद्दिष्टे गाठण्यासाठी आत्मविश्वास मिळवून देणारे ते शब्द असतात. ' जगात अशक्य असं काहीच नाही!' ही शिकवणूक अत्यंत महत्त्वाची आहे. नाहीतर भव्यदिव्य स्वप्न उराशी बाळगणारे ध्येयवादी लोक आशावादी बनलेच नसते.

कालपरवाची गोष्ट.माझा मित्र एका नामांकित शाळेत सहाय्यक शिक्षक म्हणून कार्यरत आहे. पदव्युत्तर पदवी 'मास्टर डिग्री' प्राप्त गुणवान अभ्यासू, गुणग्राहक शिक्षक आहे. त्या माझ्या शिक्षक मित्राने शाळेत वर्गपरीक्षेच्या विद्यार्थ्यांच्या पेपरांची तपासणी केली होती. तो शिकवत असलेल्या वर्गाच्या विद्यार्थ्यांना त्याने पेपर तपासणी करुन दिले. साप्ताहिक परीक्षा होती. पण काही वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची विद्यार्थ्यांनी चांगला अभ्यास करुन उत्तरं खूप छान लिहिली होती. अतिशय सुंदर सादरीकरण, सुंदर अक्षर. उत्तरांची मुद्देसूद मांडणी केली होती. त्यामुळे त्या विद्यार्थ्यांची गुणवत्ता मुल्यांकन करताना आवाक झाला होता. त्यांच्या पेपरमध्ये फारशा चूका नव्हत्याच!! शोधूनही चुका मिळत नव्हत्या. चांगले गुण प्राप्त झाले होते. एवढ्या विद्यार्थ्यांमध्ये त्यांच्या गुणवत्तेचं कौतुक व्हावे म्हणून त्यांने त्याला मिळालेल्या पैकीच्या पैकी गुणांची वाहवा केली. शाबासकी दिली.पाठीवर मिळणारी शाबासकीची थाप ही प्रेरणादायी असते, गुणवत्तेसाठी पोषक असते. गुणवत्तेचं पाईक होणं गरजेचं असतं. गुणग्राहक असणं गरजेचं असतं.

त्याच्या वरिष्ठ शिक्षिका ज्या शाळेत विषय प्रमुख आहेत. खरंतर माझ्या मित्राची गुणवत्ता त्या शिक्षिकेच्या नजरेत खुपते. फक्त आणि फक्त सेवाज्येष्ठतेच्या वरदहस्तामुळे त्या विषयतज्ञ म्हणून नियुक्ती झालेल्या शिक्षिकेजवळ सदर विषयाची मास्टर डिग्री पण नाही. तिला कधी एखादं भाषणही देता येत नाही. दुस-यानी कसे शिकवायचे हे इतरांना सांगेल. पण स्वत:चा एखादा पाठ शिक्षकांसमोर देण्यासाठी हिंमत नसणारी. शिक्षकी पेशात असुनही आयुष्यात कधीच एखाद्या कार्यक्रमात सुत्रसंचलन करण्याची हिंमत आणि कुवत नसलेल्या त्या शिक्षिका नेहमीच माझ्या मित्र शिक्षकाच्या नसलेल्या चूका शोधत असते. जेणेकरुन त्याला कमी लेखायची एकही संधी सोडत नाहीत. उगाचच तो शिकवत असलेल्या वर्गात जाऊन विद्यार्थ्यांना त्या शिक्षकांच्या विरोधात भडकवणे. त्याने तपासलेल्या पेपरमध्ये नाहक चूका दाखवून विद्यार्थ्यांसमोर सांगणे. कमी लेखण्याची एकही संधी सोडत नाहीत. आपल्यापेक्षा वरचढ ठरला तर? त्यामुळे कुरघोड्या चाललेल्या असतात. कालपरवाची गोष्ट त्या वर्गपरीक्षेच्या पेपर तपासणीवरुन त्या त्याला म्हणाल्या ' कोणत्याही विद्यार्थ्याला कधीही पैकीच्या पैकी गुण द्यायचे नाहीत...!'

त्याने विचारले, " मिस,असं का?".

"जर गुणवत्ता तशीच असली तरीही द्यायचे नाहीत?. एकही छोटीशी सुद्धा चूक नसली तरीही पैकीच्या पैकी गुण द्यायचे नाहीत का?"

विषय तज्ञ शिक्षिका उत्तरल्या, " हो, बोर्डाकडून दिले जात नाहीत!, म्हणून आपणही नाही द्यायचे."

" पण, एखाद्याची गुणवत्ताच तशी असेल तर....!! चुका शोधूनही मिळत नसतील तरीही पैकीच्या पैकी गुण द्यायचे नाहीत का?"

त्यांचं म्हणणं होतं, " अर्थात नाहीतच....!!"

त्या विद्यमान एस.एस.सी बोर्डची मॉडरेटर आहेत. एखाद्याची प्रभावशाली गुणवत्ता असतानाही त्या गुणवत्तेचं मुल्यांकन करताना नाहक कात्री लावायचीच??. हा कुठला न्याय??म्हणजे 'कोणत्याही विद्यार्थ्याला कितीही गुणवत्ता असली तरीही पैकीच्या पैकी गुण द्यायचेच नाहीत ? विद्यार्थी गुणवान असला तरी प्रत्येक शिक्षकाने कधीही पैकीच्या पैकी गुण देणार नाही. अशी बोर्डाकडून जणूकाही शपथच घेतलेली आहे की काय?? फक्त नियमांना चिकटून बसलेल्या शिक्षकांनी स्थलकालसापेक्ष गुणवत्तेचं मुल्यांकन करायला हवे.परंपरागत चाकोरीबद्ध आयुष्य जगणारी व्यक्तीमत्व डबक्यातल्या बेडकाच्या वृत्ती प्रमाणे रस्त्यावरच्या खड्ड्यालाच हिंदी महासागर समजत असतात. बाजूनं एखादा ट्रक गेला की मग समजतं. अरे देवा आपण तर अजून त्या रस्त्यावरच्या डबक्यात आहोत. आपण आपल्या पध्दतीने गुणवत्तेचं ख-या मुल्यांकन करायला नको का? गुणवत्तेला कात्री लावून आपण काय साध्य करणार आहोत?भाषिक पेपर तपासणी विषयक निबंध लेखन, वैचारिक गुणवत्ता याबाबत काही बाबतीत व्यक्तीभिन्नता असू शकत नाही का?? मग पैकीच्या पैकी गुण द्यायचे नाहीत हा नियम लागू करण्यात आला आहे की ? अर्धवट हळदीने पिवळी होणारी वृत्ती आहे? जर गुणवंताना पैकीच्या पैकी गुण द्यायचेच नाहीत असा पायंडा असेल तर मग एवढे गुण त्या प्रश्नांसाठी ठेवतातच कशाला? आणि हो.. सुरुवातीलाच त्या विद्यार्थ्यांना सांगून मोकळे व्हा.... कितीही गुणवत्ता मिळवण्यासाठी प्रयत्न केलेस तरी पैकीच्या पैकी गुण मिळणारच नाहीत.

मग प्रश्न उरतो .... 'जगात अशक्य असं काहीच नाही' हे शिकवणारा शिक्षक पण तोच आहे ना! जो शिक्षक गुणवत्ता असुनही पैकीच्या पैकी गुण मिळवणे अशक्य असं सांगणारा. फक्त चूकीचा पायंडा कित्येक वर्षे चालत आला आहे किंवा तसं नसेलही पण आपल्या पातळीवर असा निर्णय स्वत: बनविणारे महाभाग शिक्षक काय कमी आहेत? जे आपले गुंतागुंतीचं काम अधीक सहजपणे पार पाडण्यासाठी विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्तेला नाहक कात्री लावायची.उच्चांकी गुणवत्तेची फेरतपासणीची झंझट संपविण्यासाठी आळशी वृत्तीचा एक सोपा मार्ग एका ठराविक गुणवत्तेच्या पलिकडे गुणवत्ता न्यायचीच नाही. एका विशिष्ट पातळीत गुणांना कात्रीत बसविणे.गुणवत्तेचं मुल्यांकन करताना,

'गुणवंत विद्यार्थ्यांनाही पैकीचे पैकी गुण कधीच द्यायचेच नाहीत' असे बोर्डाचे नियम, निकष कधी असे असतील का? मुलांच्या गुणवत्तेचं नुकसान करु नये. आजच्या काळात प्रचंड बुद्धिमत्ता असलेली मुलं माहीतीतंत्रज्ञाच्या जोरावर अशक्यप्राय गुणवत्ता साकारली जात आहे. मुघलेआजमच्या जमान्यातील मुल्यांकन पद्धतीने आजही तसेच मुल्यांकन करुन कसे चालेल?बरं शिक्षक तरी त्या मुल्यांकन करण्याच्या योग्यतेचा असायला हवा ना? फक्त सेवाज्येष्ठता म्हणजे गुणवत्ता नसते. काही अनुभवी जेष्ठ अर्धवट आणि बाप कमाईचा वारेमाप पैसा ओतून शिक्षकी पेशात आलेल्या शिक्षकांनी 'शिक्षक' म्हणून विचार करायला हवा.फक्त डोळ्यांना झापड बांधुन पळणा-या टांग्याच्या घोड्याप्रमाणे वागू नये. आतातरी त्या परंपरागत अर्धवट मुल्यांकन करण्याच्या वृत्तीत बदल व्हायला हवा.बोर्डाचा असा कोणताही नियम नसताना स्वत:च्या सोयीसाठी विद्यार्थ्यांची उत्तरे बरोबर असताना फक्त विनाकारण गुण कापू नयेत. त्या गुणवत्तेसाठी त्या विद्यार्थ्याने जीवाचे रान करुन अनेक रात्री जागवून अभ्यास केला असेल.कीती वर्षांची मेहनत असते, आईबापांचे मार्गदर्शन,कष्ट असतात. सेवाज्येष्ठता असली म्हणजे सगळ्यातले सगळे फक्त आपल्यालाच समजते असे वागू नये.एवढी वर्षे सेवाज्येष्ठतेचा आत्मिक मोठेपणासाठी टिकविण्यासाठी मुल्यांकन डोळसपणे न करण्याचा परिणाम म्हणून विद्यार्थ्यांच्या मनात त्या विषयाबद्दल भीती निर्माण होईल.

कलाविश्व

श्री. श्रीराम शेटये
नालासोपारा

अलिकडेच एक महिन्यापूर्वी मी फेसबूकवर जाहिरात पाहिली. ती जाहिरात पाहिल्यावर माझ्या मनात शंकेची पाल चूकचूकली. ती जाहिरात जशीच्या तशी मी माझे बंधू सुप्रसिध्द लेखक, प्राध्यापक श्री. धनंजय शेटये यांना शेअर केली.

ती जाहिराaत होती सुप्रसिध्द क्रिकेट समिक्षक , लेखक, श्री.द्वारकानाथ संझगिरी यांची. जाहिरातीत त्यांना मदतनीस हवा होता. जो मदतनीस इंटरनेटवरून त्यांना हवी असलेली माहिती काढून देईल आणि संगणकावर त्यांनी सांगितलेला मजकूर टाईप करून देईल. अशी जाहिरात होती. जाहिरात वाचून आश्चर्य वाटले की सत्तरीच्या वयात त्यांना मदतनीसाची गरज काय? हा हरहून्नरी अवलिया लेखक, समीक्षक एवढा का हतबल झाला आहे?

6 फेब्रूवारी 2025 रोजी त्यांच्या मृत्यूची बातमी आली आणि मन विषन्न झाले. मला सगळ्यात पहिल्यांदा महिनाभरा पूर्वी आलेली फेसबूक वरची जाहिरात आठवली. मग सगळ्या गोष्टी लक्षात आल्या. द्वारकानाथ संझगिरी प्रदिर्घ आजारी होते. परंतू शेवटपर्यंत त्यांची लिहिण्याची उमेद कायम होती.

हिंदूह्रदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे यांना शरीराने थकलेले होते तेव्हा मी त्यांचे शेवटचे भाषण बघताना मला अतिव दु:ख झाले होते. शेवटची इनिंग बघताना दु:ख होतेचे. परंतू खेळात आणि प्रत्येकाच्या जीवनात शेवटची इनिंग खेळावीच लागते. द्वारकानाथ संझगिरी यांची शेवटची इनिंग संपली तेव्हा माझ्या सारख्या त्यांच्या अनेक चाहत्यांसाठी हा फार मोठा धक्का होता. पन्नास वर्षापेक्षा जास्त मोठी कारकिर्द असलेले द्वारकानाथ आपली शेवटची इनिंग संपवून विधात्याच्या पॅव्हेलियन मध्ये परतले होते.

अवघे पाऊणशे वर्षाचे वय. परंतू ते अजून खुप वर्षे लिहितील अशी अपेक्षा वाटत असतानाच ते पेव्हेलियन मध्ये परतले. सचिन आता शतक झळकावणार असे वाटत असतानाच अर्ध्यावर आऊट झाल्यावर आपल्याला धक्का बसतो तसाच अनपेक्षित धक्का होता हा.

शिरीष कणेकर गेले तेव्हाही एक पर्व संपल्यासारखे वाटले होते. बाबू मोशाय, शिरीष कणेकर, द्वारकानाथ संझगिरी हे गेल्या पन्नास वर्षात मराठी सिनेमा आणि क्रिकेट विश्वाची ओळख आपल्या अनोख्या लेखन शैलीने समृध्द करणारे लेखक.

द्वारकानाथ संझगिरी यांची लेखन शैली अंत्यत ओघवती होती. आपण प्रत्यक्ष क्रिकेटचा सामना बघितला तरी दुसऱ्या दिवशी द्वारकानाथ यांच्या लेखनीतून त्या सामन्याचे समीक्षण वाचने हा अनुभव काही औरच असायचा. प्रत्येक चेंडू कशा पद्धतीने खेळला पाहिजे होता. गोलदांजाने काय चूक केली. शतकांचे मनोरे रचनारा सचिन, लारा, विनोद काय किंवा इम्रान, रीचर्ड, सोबर्स, जगभरातील सर्वच खेळाडूंची शैली ते ओळखून होते. कारण ते स्वत: एक उत्तम क्रिकेटर होते. शिवाजी पार्क च्या मातीत क्रिकेट चे बाळकडू घेऊन खेळणारे तेही एक क्रिकेटपटू होते. भारतीय संघात केवल अकराच खेळाडू सामावले जातात. त्यासाठी उत्तम खेळाबरोबर उत्तम नशिबाची साथ देखील लागते. त्यात द्वारकानाथ अपयशी ठरले तरी क्रिकेट विश्वाचे अचूक विहंगम लेखन द्वारकानाथ यांच्या लेखनीतून उतरलेले असायचे. संपलेला तो रोमहर्षक सामना तितक्याच रोमहर्षक पद्धतीने परत वाचकांच्या नजरेसमोर उभा करण्याची क्षमता त्यांच्या लेखणीत होती. किंबहूना त्यातले बारकावे ऐकताना त्या सामन्याची उंची आणि रोमहर्षकता आणखीन वाढलेली असायची. ते भारतीय व जगभरातील जवळ जवळ सर्वच महान खेळाडूंना प्रत्यक्ष भेटले होते. त्यांना प्रत्यक्ष आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट च्या मैदानावर खेळताना बघितले होते. ड्रेसींग रूम मध्ये जाऊन अनेक खेळाडूंना ते प्रत्यक्ष भेटून मुलाखती घेतल्या होत्या, रिचर्ड, लारा, सोबर्स सारख्या अनेक आंतरराष्ट्रीय ख्यातीच्या क्रिकेटर सोबत त्यांनी अनेकवेळा वैयक्तिक संवाद देखील साधलेला होता.

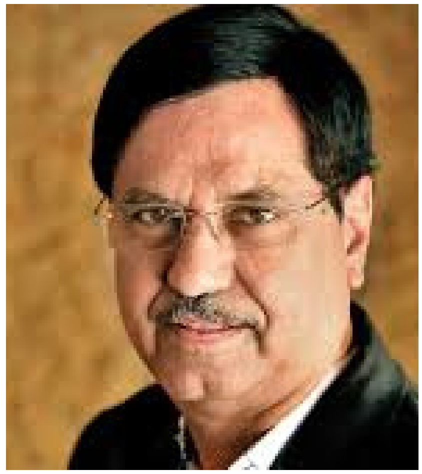

आता ईतर लेखक आणि द्वारकानाथ संझगिरी यांच्या लेखणीत कोणता असा मुलभूत फरक होता? की त्यांचे लेखन ईतके अचूक आणि जिवंत चित्रण असायचे. कारण मुळात द्वारकानाथ यांचा जन्मच मुळात क्रिकेटच्या द्वारकेत झाला होता. दादर शिवाजी पार्क हे क्रिकेट खेळाडूंचे माहेरघर होते. या दादरमध्ये हिंदू कॉलनीत झंजगिरी यांचे बालपण गेले. त्यानंतर शिवाजी पार्क. म्हणजे हिंदू कॉलनी ते दादर शिवाजी पार्क ईथे अख्ख बालपण गेल. दादरला सेनापती बापट यांचा आता पुतळा आहे त्याच्या समोर प्रसिद्ध क्रिकेटपटू संदिप पाटील रहायचे. मध्ये आगरकर, समोर बाळू गुप्ते आणि संदिप गुप्ते रहायचे. इतक्या जवळ की संदिप पाटील यांच्या घरी शिजलेल्या मटणाचा वास बाळू गुप्तेंच्या घरात यायचा. मध्ये रमांकांत देसाई आणि पद्माकर शिवलकर रहायचे. ब्रिज ओलांडल्यावर अजित वाडेकर, सुनिल गावस्कर, नरेन ताम्हाने, वेंगसरकर रहायचे तर पुढे पारशी कॉलनीत फारूक इंजिनियर रहायचे. जवळपास पंधरा आघाडीचीचे क्रिकेटर याच मुशीत घडले. कित्येक वर्षे भारताची अर्धी क्रिकेट टीम मुंबईची असायची. असे म्हणतात दादरला जन्माला आलेल मुल हातात बॅट धरूनच उभा राहिला शिकायचं. अशा दादर परिसरात द्वारकानाथ संजगिरी यांची जडणघडण झाली. क्रिकेट त्यांच्या रक्ततातच होते. ते लहानपणा पासुनच उत्तम क्रिकेट खेळायचे. म्हणूनच क्रिकेट समिक्षक करताना किंवा त्याच्यावर लेख लिहिने हे संझगिरी यांच्यासाठी 'बाये हात का खेल' होता.म्हणूनच गोलंदाजाने टाकलेला प्रत्येक चेंडू आणि फलंदाजाने मारलेला प्रत्येक फटका याच विश्लेषण झंजगिरी अचूक करायचे.दादरला झंजगिरी यांच्या बालपणाच्या काळात आचार्य अत्रे, सेनापती बापट, जॉर्ज फर्नांडिस अटल बिहारी वाजपेयी, बाळासाहेब ठाकरे यांच्यासारखे थोर व्यक्तिमत्व शिवाजीपार्कवर भाषण करीत असत. या सर्वांच्या शैलीचा आणि विचारांचा प्रभाव द्वारकानाथ संझगिरी यांच्या जडणघडणीवर झाला.

नरहर कुरूंदकर यांच्यासारखे थोर विचारवंत आणि पु. ल.देशपांडे यांच्या सारखे मिश्किल विनोदी लेखक यांचा प्रभाव द्वारकानाथ संझगिरी यांच्या जीवनशैलीवर पडला. आचार्य अत्रे, कम्युनिस्ट पक्षाचे डांगे, सेनापती बापट, बाळासाहेब ठाकरे यांच्या उत्तुंग आणि प्रेरणा देणार्या वकतृत्वाचा प्रभाव द्वारकानाथ यांच्यावर पडला. या महान विभूतींच्या मुंबईवर असलेल्या

दादरला झंजगिरी यांच्या बालपणाच्या काळात आचार्य अत्रे, सेनापती बापट, जॉर्ज फर्नांडिस अटल बिहारी वाजपेयी, बाळासाहेब ठाकरे यांच्यासारखे थोर व्यक्तिमत्व शिवाजीपार्कवर भाषण करीत असत. या सर्वांच्या शैलीचा आणि विचारांचा प्रभाव द्वारकानाथ संझगिरी यांच्या जडणघडणीवर झाला.

नरहर कुरूंदकर यांच्यासारखे थोर विचारवंत आणि पु. ल.देशपांडे यांच्या सारखे मिश्किल विनोदी लेखक यांचा प्रभाव द्वारकानाथ संझगिरी यांच्या जीवनशैलीवर पडला. आचार्य अत्रे, कम्युनिस्ट पक्षाचे डांगे, सेनापती बापट, बाळासाहेब ठाकरे यांच्या उत्तुंग आणि प्रेरणा देणार्या वकतृत्वाचा प्रभाव द्वारकानाथ यांच्यावर पडला. या महान विभूतींच्या मुंबईवर असलेल्या काहीकाळ खाजगी नोकरी केल्यानंतर झंजगिरी महानगरपालिकेच्या सेवेत इंजिनियर म्हणून रूजू झाले. आता ते मुंबई महानगरपालिकेच्या स्थापत्य विभागात काम करीत असताना त्यांचे लेखन सुरू झाले.

सन १९७१ साली अजित वाडेकर भारतीय क्रिकेट संघाचे कप्तान होते. त्यांनी पहिल्यादांच परदेशात जाऊन भारतीय संघाला कसोटी क्रिकेट मध्ये मोठा विजय मिळवून दिला होता. तेव्हा मुंबईतल्या भारतीय क्रिकेटच्या चाहत्यांनी दादरला घरी येऊन वाडेकर यांना शुभेच्छा दिल्या होत्या. मिरवणुका काढून भारतीय क्रिकेटचे चाहते वाडेकर यांना अक्षरक्ष: डोक्यावर घेऊन नाचले होते.

परंतू काही काळानंतर अजित वाडेकर यांच्या नेतृत्वातच भारतीय संघ हरला. लोकांनी याचे खापर वाडेकर यांच्यावर फोडले. अजित वाडेकर यांच्या घरावर क्रिकेटच्या चाहत्यांचे निषेध मोर्चे येऊ लागले. अनेक पत्रकारांनी वाडेकर यांच्यावर टीकेची झोड उठविली. मंकरंद वायगंणकर हे द्वारकानाथ संझगिरी यांचे मित्र त्यानीही वाडेकर यांच्यावर टीका केली.

तेव्हा पहिल्यादांज आपली लेखनी सरसावून द्वारकानाथ संझगिरी यांनी अजित वाडेकर यांचे समर्थन करणार लेख लिहिला. द्वारकानाथ यांच्या लेखन कारकिर्दीची खरी सुरुवात येथूनच झाली.

पुढे आपली नोकरी संभाळून ते वृत्तपत्रात लेखन करीत राहिले. एक अप्रितम क्रिकेट समिक्षक आणि चित्रपट विश्र्वाविषयी दुर्लभ बारकावे आणि आठवणी लिहिणारा लेखक म्हणून चाहत्यांनी त्यांना पसंती दिली. पुढे ईतके ख्यातनाम क्रिकेट समिक्षक आणि पत्रकार झाले की १९८३ साली झालेल्या विश्र्वचषका दरम्यान त्याना भारतीय संघासोबत जाण्याची संधी मीळाली. हाच विश्र्वचषक भारताने वेस्ट इंडीज ला हरवून जिंकला. विश्र्वचषकाच्या प्रत्येक सामन्याचे विलोभनीय अभुतपूर्व समालोचन आणि लेखन द्वारकानाथ यांच्या लेखणीतून आणि ओघवत्या वकतृत्व शैलीतून प्रकट झाले. या ऐतिहासीक विजयानंर द्वारकानाथ संझगिरी यांच्या परदेश वार्या सुरू झाल्या. यासाठी त्यांची मुंबई महानगरपालीकेतील नोकरी आड आली नाही. पालिकेतील वरीष्ठांनी त्यांना मोलाचे सहकार्य केले. त्यामुळेच भारतीय क्रिकेटविश्र्वाला एक अनोखा लेखक आणि समिक्षक लाभला.

द्वारकानाथ संझगिरी यांचे जेवढे प्रेम क्रिकेटवर होते तितकेच प्रेम चित्रपट विश्र्वावरही होते. मधुबाला हा तर त्यांचा अंत्यत आवडता विषय. मधूबालाचे सौंदर्य, मधुबालाच्या नाजूक अदा यांचे अवलोकन द्वारकानाथ यांच्या लेखणीच्या चष्म्यातूनच पहावे. चित्रपटावर, संगीत गाणी याच्यावर त्यांचे प्रचंड प्रेम होते. त्यांच्या लेखणीतून साकार झालेले दिलिप कुमार, देवानंद, राज कपूर, मधू बाला, नुतन, माला सिन्हा, हे सगळे वेगळ्या नजरेने त्यांनी साकार केले आहेत. द्वारकानाथ गेल्यावर एक पर्व संपल्यासारखे वाटले. निच्शित त्यांच्या चाहत्यांची स्थिती माझ्यासारखीच झाली असेल.

आर्थिक साक्षरता - काळाची गरज

महेश आडेलकर, नवी दिल्ली

या छोट्याश्या आयुष्याच्या प्रवासात सुखाने जगायला काय काय हवयं.... काहीच नको, फक्त हवं तें समाधान! जे मिळालं तें पुरेसं आहे अशी सुखासूखी भूमिका घेत आयुष्य जगलो तर खरोखरचं यां समाधाना व्यतिरिक्त आणखी काहीच नको आयुष्यात. अरे संसार संसार... आधी हाताला चटके..तेव्हा मिळते भाकर! इतक्या पर्यंत आयुष्य अतिशय सुंदर आहे आणि त्यासाठी सुखाची कल्पना अगदी साधी सोपी असते.

पण........ जसाजसा या सुखाचा घेरं वाढतं गेला तसातसा फक्त यां सुखासाठी लागणारा महत्वाचा घटक म्हणजेच पैसा...., खूप आणी खूपच मोठा होतं गेला! इथेच गरज पडते ती त्या पैश्याच्या योग्य नियोजनाची! आणि या नियोजनाला अत्यंत आवश्यकता असते ती आर्थिक साक्षरतेची.

मानवी जीवन सुकर करण्यासाठी अनेक सरकारी योजनातून माणसाला साक्षर होण्यास भरपूर सहाय्य केलं गेलं आणि माणूस आयुष्याची अ, आ, इ वाचायला, लीहायला जरूर शिकला, काळाच्या ओघात ते शिक्षण कुठेतरी कमी पडत गेलं कारण आताच्या जगात माणसामाणसातल्या नात्यांपेक्षा पैश्यांची नाती म्हणा, किंवा त्याच्याशी निगडित गोष्टी अति महत्वपूर्ण ठरत गेल्या. आणि या स्पर्धात्मक जगात यशस्वी आणि आजच्या भाषेत सुखकर जीवन जगण्यासाठी कमवलेल्या पैश्यांच योग्य नियोजन करण्यासाठी आर्थिक साक्षरता प्रत्येकाच्या जीवणात रुजवणे अत्यंत गरजेचं होऊन बसला आहे. शिवाय पुढची पिढी न पिढी ही यां पैश्याच्या सभोवतालीच फिरणारी असेल आणि त्यासाठी तो पैसा कसा कमवायचा, किती कमवायचा आणि कसा साठवायचा याच शिक्षण घेणं खूप गरजेचं आहे.

या आर्थिक साक्षरतेच्या दृष्टीने आपला कोकण, गोवा हा अत्यन्त छोट्या छोट्या गोष्टीत सुख शोधणारा आणि फक्त आजसाठी जगणारा प्रदेश मागासलेला राहिला, इतर प्रदेशांच्या तुलनेत. आपली सुखाची संकल्पना खूप छोटी होती आणि आहे त्यामुळे इथल्या लोकांनी पैसा यां गोष्टीला नेहमी दुय्यम स्थान दिले. काही वर्षांपूर्वी गोव्याच्या वित्त सचिवानी यां इथल्या लोकांच्या सुशेगाद आणि समाधानकारक आयुष्याबद्दल एक लेख लिहिला होता आणि त्यात म्हटलं होतं आणखी दहा वर्षांनी इथल्या लोकांना आर्थिक नियोजनाबद्दल समजेल आणि तेव्हा वेळ खूप पुढे गेलेली असेल. खरोखरचं त्या अधिकाऱ्याचं अभ्यासपूर्ण भाकीत अगदी बरोबर होतं. आता आपल्या लोकांना या आर्थिक बाबीच महत्व समजायला लागलयं. अन्यथा इथला माणूस आज कमवा आणि खा इथपर्यंतच मस्त राहत होता.

पण आता खरोखरचं परीस्थिती बदलली आहे. या बदलत्या परिस्थिती सोबत कुटुंब व्यवस्था, समाज व्यवस्था आणि इतर गोष्टी पण बदलत गेल्यात त्यामुळे माणसाचं सर्वसाधारण जीवनच बदलत गेलंय. पहिलं घरात सुद्धा सगळं आपलं होतं आता त्याच रूपांतर माझ्यात झालंय त्यामुळे घर ही संकल्पना सुद्धा धोक्यात येतं चाललीय हा सारा यां पैशाचा खेळ आहे. या सर्व विपरीत परिस्थितीत आजच सुखी जीवन जगायचं असेल तर प्रत्येक माणसाने आर्थिक दृष्ट्या सबल बनणे अत्यंत गरजेचं आहे. तर ही आर्थिक साक्षरता कशी काय साधली जाऊ शकते? यासाठी गुजराती किंवा मारवाडी समाजाकडे जरा पाहावं लागेल, त्यांचं सारं जीवनच आर्थिक दृष्ट्या सफल होतं असतं कारण तें अगदी बालपणापासूनच मुलांना यां क्षेत्रात पारंगत करतात. किंबहुना पैसा कमावणे शिकवतात. त्याच्या अगदी विरुद्ध आपल्याकडे आहे आपण मुलांचे इतके लाड करतो कीं मुलं शिक्षण, सुदृढ जीवन आणि हें होऊ घातलेले आर्थिक शिक्षण यापासून बरीच दूर राहतात.

मुलांना लहानपणापासूनच हें आर्थिक नियोजनाचे धडे दिले जावेत. आणि हें आर्थिक नियोजन कसे करावे याचे प्रात्यक्षिक शिक्षण रोजच्या कामातून मिळाले गेले पाहिजे, शाळेत विविध प्रकारचे कार्यक्रम राबवावेत, जेणेकरून मुलांचा सरळ सरळ संबंध खर्चाशी यावा. खासकरून प्रत्येक स्त्री आर्थिक साक्षर झालीच पाहिजे, ती पुढे शिकते पण तिला कधीच तें प्राधान्य दिले जातं नाही तें केवळं पुरुषप्रधान समाजामुळे. ही पद्धत बदलाली पाहिजे.

घराघरातून, समाजातून, गावातून अनेक असे उपक्रम राबवले गेले जावेत जेणेकरून समाजाच्या प्रत्येक घटकाला पैशाचे महत्व कळाले गेले पाहिजे. केवळं पैसा कमावणे नाही तर तो सांभाळणे, वाढवणे आणि नवीन शिक्षणाचा वापर करीत गुंतवणे हें जमले पाहिजे.

शिवाय, खासकरून मराठी समजाबद्दल बोलायचे झालं तर आर्थिक दृष्ट्या मराठी माणूस धाडशी झाला पाहिजे. आपण साधे बँकेतून कर्ज घ्यायला भितो आणि घेतलेच तर तें फक्त खर्चासाठी, कधी गुंतवणूक करून फायदा समृद्ध होणे हें आपल्याला अजून जमलंच नाही. हल्लीची पिढी पहिली तर कुणी एखादा सांगतो कीं शेर मार्केट मध्ये गुंत्वणूक करून तुम्हाला इतके व्याज देईन टिकटका फायदा देईन, त्याकडे आपला मराठी माणूस धावतोय परंतु तें शेअर मार्केट शिकणे हें यां नवीन पिढीला सुद्धा जमतं नाहीय किंबहुना तरुण तरुणी सुद्धा भयानक उदासीन आहेत याबाबतीत. मग फक्त कॉमर्स घेऊन पदवी घेण्यात काय फायदा?

आर्थिक साक्षरता ही खरच मोठी गरज आहे आणि खासकरून इतर राज्यांशी बरोबरी साधतं आपलं आयुष्य आर्थिदृष्ट्या सबल करण्यासाठी किमान आजच्या नवीन पिढीने आर्थिदृष्ट्या साक्षर होणे अत्यन्त जरुरीचे आहे किंबहुना ती काळाची गरज आहे.

चित्रा अविनाश नानिवडेकर.

वेचून धन उत्तम व्यवहारे
उदास विचारे वेच करी l

एकदा एका कीर्तनात हा अभंग निरूपणत ऐकला. आणि बुवांच्या रसाळ विवेचनात लक्षात आलं की धन 'वेचूनिया' जेंव्हा महाराज म्हणतात त्याचा अर्थ जरुरी पुरते पैसे सांभाळून उत्तम व्यवहार करणे. पण उदास वृत्ती ने म्हणजे अलिप्त होऊन त्या बद्दल निर्लेप होता आले पाहिजे.

आजकाल च्या जगात ह्या वृत्तीने जगता येईल का? शक्यच नाही. एखाद्या गरजूला मदत केली की आधी सोशल मीडियावर त्या दानाचा फोटो शेअर करण्याची घाई असते. बुवांनी दुसरा अर्थ सांगितला. उत्तम व्यवहारासाठी धन जमा करणे आवश्यक आहे. हे मात्र खरंच खूप पटलं.

सावनी च्या नवऱ्याला कंपनी मध्ये ॲक्सीडेन्ट झाला आणि हॉस्पिटल चं बिल वाढता वाढता वाढे झालं. ती स्वतः नोकरी करत होती पण सन्मित्र च्या सेविंग्स बद्दल किंवा बँकेत किती शिल्लक ह्या कशाचेच तिला ज्ञान नव्हतं. साधं ATM मधून पैसे काढायला सुद्धा तिला मुलगा आरवची मदत लागत असे.अशा सावनी वर घर सावरण्याची पाळी आली आणि ती हादरून गेली.सन्मित्र च्या मित्राने विचारलं " वहिनी मेडिक्लेम आहे का?" त्यावर खांदे उडवून ती म्हणाली, काहीच कल्पना नाहीमी कधी आर्थिक लक्षच घालत . नाही माझा आय. टी. चा फॉर्म सुद्धा सन्मित्रच भरतो. मित्र तेंव्हा काहीच बोलला नाही. पण सन्मित्र बरा होऊन. घरी आल्यावर एका संध्याकाळी खास त्यांच्या घरी आला. म्हणाला "मित्रा आज मुद्दाम तुमच्या दोघांशी बोलायला आलो...हॉस्पिटल मध्ये माझ्या लक्षात आलं की वहिनी आर्थिक बाबतीत काहीच लक्ष घालत नाहीत."
"भावजी सन्मित्र बघतो की सगळं. मला लागले की मागते पैसे."
त्यावर सन्मित्र उदास होत म्हणाला "पण सुन्या तुझ्या एवढी बचत मात्र माझी होत नाही. दोघेही कमावत असून.""अहो वहिनी तुम्ही पण सर्व्हिस करता ना? अर्थात तुमच्या सारखीच आमची रिमा पण होती. मी तिला एकदा सगळीकडे घेऊन गेलो. माझी इन्व्हेस्टमेंट किती,कोणत्या बँकेत खाती, ppf, LIC, मेडिक्लेम हया बद्दल सगळं सांगितलं. ती सुद्धा म्हणत होती. मला काय करायचं समजून, मला त्यातलं काय कळतं, मी तर नोकरी पण करत नाही. मी तेच म्हटलं. नोकरीं करत नाहीस म्हणूनच पैसा कुठे खर्च होतो, कुठे वाचवू शकतो हे तूला समजायला पाहिजे. म्हणून सांगतोय. वाचवणे ही मोठी बचत आहे. वहिनी तिला दररोजचा खर्च अगदी दोन रुपयाची कोथिंबीर आणली तरी लिहायची सवय लावली. तुम्हाला सांगतो आता ती स्वतः मी देत असलेले पैसे वाचवून महिन्या अखेरीत मला खर्चायला पैसे देते.मित्रा आपण बायकांना गृहीत धरतो.वाटतं त्यांना काय करायचं हे सगळं कळून. खरं ना?"
"खरं आहे भावजी...ह्याच्या अपघातात मला समजलं. मला साधं ATM मधून पैसे काढायला पण आरव बरोबर लागायचा. आता मी पण रिमा सारखा हिशोब लिहायला सुरवात करीन. आणि सन्मित्र मला सगळी इन्व्हेस्टमेंट सांग. खरंच भावजी आज तुम्ही आमचे डोळे उघडलेत."

महिलांनो विचार करण्या सारखा मुद्दा आहे. आज जग वेगाने पुढे जातेय. "दुनिया मेरी मूठी में" म्हणत आपण हा मोबाईल वापरतो. पण आर्थिक व्यवहारात त्याचा किती उपयोग आहे. ह्याचा कधी विचार करतो का? नुकताच महिला दिन साजरा झाला. ठिकठिकाणी कर्तृत्ववान महिलांचे सत्कार झाले. उद्योजीकांचे सत्कार झाले. त्यांनी तुकोबा म्हणतात त्या प्रमाणे"वेचून धन उत्तम व्यवहारे " केले म्हणूनच त्रयस्थ होऊन म्हणजेच उदास होऊन वापरले. नाही का?

आर्थिक साक्षरता!

सुखदा सयाजीराव गोरड, दापोली

आर्थिक साक्षरता हवी आहे, अवाजवी आर्थिक सुबत्ता नको आहे. आर्थिक साक्षरता व सुबत्ता यात विचारांची गल्लत नको. आर्थिक साक्षरता म्हणजे काय? कुटुंबातील व्यक्ती योग्य शिक्षण घेऊन त्यानुसार त्यांचा व्यवसाय मग तो सरकारी किंवा निमशासकीय, स्वतः चा भांडवल गुंतवणूक करुन व्यवसाय करतात....मग तो गृह उद्योग, लघु उद्योग,मोठा उद्योग असा कोणताही.

शैक्षणिक पदवी बरोबरच आधुनिक तंत्रज्ञान,नेट, अनेक ॲप्स, ऑनलाईन आर्थिक व्यवहार यांचे अद्ययावत ज्ञान तर आवश्यक आहेच व तेवढेच ते शिताफीने,सजग राहून हाताळणेही खूपच महत्त्वाचे आहे.दैनंदिन जीवनात अगदी सहजपणे या सर्व गोष्टी करता येणे म्हणजेच आर्थिक साक्षरता होय. जेव्हा आपण यात छान पारंगत होऊ तेव्हाच आर्थिक सुबत्ताही येण्यास जराही विलंब होणार नाही.

आजच्या या स्पर्धेच्या युगात कुटुंबातील एक कर्ता पुरुष किंवा स्त्री सर्व कुटुंबीय सदस्यांच्या गरजा भागविण्यासाठी असमर्थ ठरते.वाढती महागाई, आर्थिक संकटे,फसगती यांच्या ताणतणावांमुळे माणूस उध्वस्त होत आहे.तसेच नैसर्गिक आपत्ती,कोरोना सारखी आरोग्य धोक्यात घालणारी संकटे आपल्याला शारीरिक, मानसिक आणि आर्थिक दृष्ट्याही हतबल करत आहेत.या आपत्तींनीबरेचसे व्यवसाय, उद्योग धंदे डबघाईस आले, नव्हे तर नेस्तनाबूत सुद्धा झाले.आता फिनिक्स पक्षासारखे राखेतून उठण्याचे, पुन्हा शून्यातून विश्व निर्माण करण्यासाठी कोणी व कसे उभे रहायचे हा मोठा संशोधनाचा विषय होईल.तरीही माणूस श्रम करतो, प्रयत्नांची पराकाष्टा करतो,अपयश, उणिवा यांवर विचारपूर्वक मार्ग काढतो, हीच होऊ,रुजवू , फलद्रुप होण्यास सक्षम करु घातलेली आर्थिक साक्षरताच होय!

अमेरीका, रशिया, लंडन, जपान या विकसीत देशांच्या तुलनेत आपला भारत देश विकसनशील आहे.तरीही हरकत नाही,आपण विकसीत होण्याचा परिपूर्ण प्रयत्न मात्र करु शकतो.यासाठी प्रत्येक नागरिकाने जर आपले कौशल्य, बुद्धीमत्ता , चिकाटी पणास लावली,अथक परिश्रम केले तर आर्थिक सुबत्ता आणि आर्थिक साक्षरता या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू होण्यास वेळ लागणार नाही!

पाण्याचा प्रवास – एक जादुई गोष्ट

एकदा एका लहानशा गावात एक चुणचुणीत पाण्याचा थेंब राहायचा. त्याचं नाव होतं टप्पू. टप्पूला जग पाहायची खूप इच्छा होती. एका दिवशी ऊन तापलं आणि वाफ होऊन टप्पू आकाशात गेला. ढगांमध्ये पोहोचल्यावर त्याला अनेक नवीन मित्र-मैत्रिणी भेटल्या. ढगांचं साम्राज्य खूप मोठं होतं आणि तिथे खूप धमाल चालायची.

थोड्या वेळाने वारा जोरात वाहू लागला आणि टप्पू व त्याचे मित्र पावसाच्या थेंबांसारखे जमिनीवर पडले. टप्पू एका डोंगरावर पडला आणि तिथून वाहत वाहत एका छोट्या ओढ्यात पोहोचला. "किती छान आहे हे ठिकाण!" तो म्हणाला. ओढ्यातील पाणी खळखळत वाहत होतं. टप्पूने तिथेही नवीन मित्र केले आणि प्रवास सुरूच ठेवला.

एकदा एका लहानशा गावात एक चुणचुणीत पाण्याचा थेंब राहायचा. त्याचं नाव होतं टप्पू. टप्पूला जग पाहायची खूप इच्छा होती. एका दिवशी ऊन तापलं आणि वाफ होऊन टप्पू आकाशात गेला. ढगांमध्ये पोहोचल्यावर त्याला अनेक नवीन मित्र-मैत्रिणी भेटल्या. ढगांचं साम्राज्य खूप मोठं होतं आणि तिथे खूप धमाल चालायची.

थोड्या वेळाने वारा जोरात वाहू लागला आणि टप्पू व त्याचे मित्र पावसाच्या थेंबांसारखे जमिनीवर पडले. टप्पू एका डोंगरावर पडला आणि तिथून वाहत वाहत एका छोट्या ओढ्यात पोहोचला. "किती छान आहे हे ठिकाण!" तो म्हणाला. ओढ्यातील पाणी खळखळत वाहत होतं. टप्पूने तिथेही नवीन मित्र केले आणि प्रवास सुरूच ठेवला.

प्रवास करताना टप्पू एका मोठ्या नदीला जाऊन मिळाला. "किती मोठी आहे ही नदी! आता मी समुद्र पाहायला जाईन," तो उत्साहाने म्हणाला. नदीतून जाताना टप्पूने पाहिलं की काही लोक पाण्याचा अपव्यय करत आहेत, तर काहीजण नदीत कचरा टाकत आहेत. त्याला खूप वाईट वाटलं. "पाणी ही जीवनाची गरज आहे. आपण सर्वांनी पाणी वाचवलं पाहिजे," त्याने ठरवलं.

अखेर, टप्पू मोठ्या समुद्राला जाऊन मिळाला. समुद्र खूप मोठा होता, लाटा उंच उठत होत्या आणि पाण्याचा प्रचंड साठा होता. पण तिथेही टप्पूने पाहिलं की काही ठिकाणी पाणी दूषित झालं होतं. टप्पूला आठवलं की, लहान असताना त्याच्या गावातील लोक पाणी खूप जपून वापरायचे. "आपल्या सर्वांनी पाणी वाचवण्यासाठी प्रयत्न केले नाहीत, तर काय होईल?" टप्पू विचार करू लागला.
त्या रात्री टप्पूने समुद्रातील इतर थेंबांना पाणी वाचवण्याची गरज सांगितली. "आपल्याशिवाय कोणताही प्राणी, झाड किंवा माणूस जगू शकत नाही. चला, सगळ्यांना सांगूया की पाण्याची बचत करा, पाणी प्रदूषित करू नका," त्याने सगळ्यांना सांगितलं.
सकाळी सूर्य उगवल्यावर टप्पू पुन्हा वाफ बनून आकाशात गेला आणि जगभर फिरत राहिला. जिथे जिथे गेला तिथे त्याने पाणी वाचवण्याचा संदेश दिला. मुलांनी, मोठ्यांनी, सगळ्यांनी पाणी जपायला सुरुवात केली.
आजही जेव्हा आकाशात ढग दिसतात, तेव्हा टप्पू कुठेतरी असतोच. तो आपल्याला नेहमी आठवण करून देतो – "पाणी आहे तरच भविष्य आहे. पाणी वाचवा, जीवन वाचवा!"

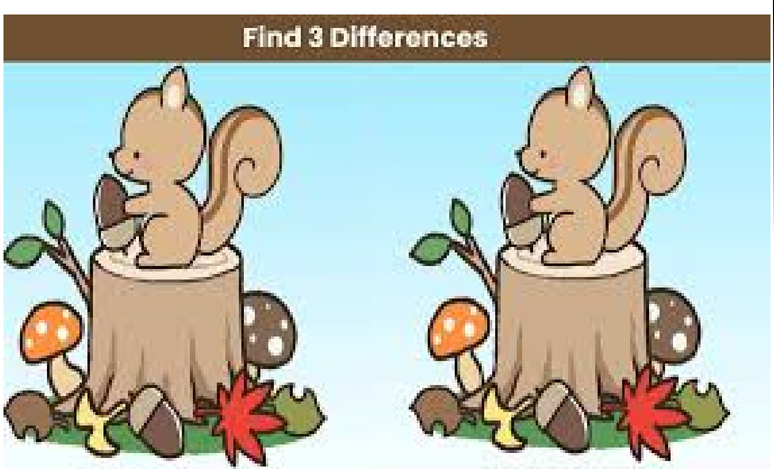

गजालीतली माणसे

जयेश अर्जुन माधव
9167710614

मालवणी माणूस आणि गजाली यांचे एक सुंदर नातं आहे. जिथे मालवणी माणूस आहे, तिथे गजली तर असणारच! अलीकडेच प्रकाश सरवणकर यांचे 'गजालीतील माणसे' हे पुस्तक प्रकाशित झाले. पुस्तक हातात पडल्यावर ते पुढेमागे चाळून बघू लागलो तर पुढे पण पुस्तक आणि मागे पण पुस्तक, सुरुवात कुठून करावी हे समजेना. पुस्तक खूपच कल्पकतेने बनवले आहे. एका बाजूने मालवणी कथा (गजाली) तर पुस्तकाच्या दुसऱ्या बाजूला मराठी कथा आहेत. लेखकाच्या म्हणण्यानुसार मालवणी आणि मराठी या पाठीला पाठ लावून आलेल्या सख्ख्या बहिणीच आहेत. त्यामुळे मालवणी कथा आणि मराठी कथा एकाच पुस्तकात दोन पुस्तके करून वाचकांसमोर सादर केली आहेत.

पुस्तक हातात घेतल्यावर पुस्तक चाळतानाच औत्सुक्य वाढू लागते. गजालीतील माणसे हा कथा संग्रह म्हणजे वाचकांसाठी खूप छान मेजवानीच आहे. लेखक हे जन्मजात हाडाचे मालवणी असल्याकारणाने मालवणी आणि मराठी कथांमध्ये ग्रामीण भागातील अस्सल वास्तविकतेची झालर पाहायला मिळते. एकाहून एक थक्क करणारे इरसाल नमुने या कथांमधून पाहायला मिळतात. मालवणी कथा मधील पहिलीच कथा 'गजाल आवळ्यांची' वाचताना खूपच हसायला येते. कथेचे नाव गजाल आवळ्यांची म्हणजे काहीतरी आवळ्यांविषयी कथा असेल असे वाटते पण कथेच्या नावाचा उलगडा अगदी कथेच्या शेवटच्या परीच्छेदात होतो आणि हसून हसून पोटात दुखायला लागते. याच कथेत त्यांनी लहानपणी शाळेत असताना आपण काय काय उपद्याप करत होतो हे खूप छान पद्धतीने विनोदी पद्धतीने रेखाटले आहे. ते वाचून आपण ही अगदी लहान होऊन त्या वयात काय काय करत होतो ते आठवू लागतो. हीच लेखनाची खरी ताकद आहे. वाचकाच्या विचारशक्तीला कार्यान्वित करून कथेमधल्या पात्रात घेऊन जाणं हीच खऱ्या कथा लेखकाची ओळख आहे. पहिलीच कथा वाचल्यावर लेखकाच्या ताकदीची कल्पना येते. प्रत्येक कथामध्ये रंगवलेली पात्रे हे गावाकडे पाहायला मिळतातच. शिमग्यातील गजाल मधला सदगो, दिलपो वायरमन मधील दिल्पो ही पात्रे गावाकडे आपल्याला सर्रास पाहायला मिळतात पण लेखकाने एकदम खुमासदार पद्धतीने त्या पात्रांमध्ये रंगत आणली आहे.

मालवणी कथांच्या अगदी उलट मराठी कथा वाचताना जाणवते मराठी कथा मधून त्यांनी स्त्रियांचे प्रश्न आणि सामाजिक जाणीव अतिशय धिटपणे मांडले आहेत. वाचकांच्या मनाला विचार करायला लावणाऱ्या या कथा आहेत. आवेश या पहिल्याच कथेत त्यांनी समाजातील ज्या स्त्रि च्या नवऱ्याचा लवकर मृत्यू झालेला असतो अशा स्त्रियांची मानसिकता आणि भावना प्रचंड ताकतीने मांडली आहे. 'विधवा आणि परितक्त्या स्त्रियांनाही निसर्ग दत्त भावना असतात आणि त्यांचं दमन न होता शमन होणे आवश्यक असतं'. हे वाक्य म्हणजे स्त्रियांच्या प्रश्नांबद्दल नासमज असलेल्या समाजाच्या कानात ओतलेला लाव्हारसच आहे.

'ऑनलाइन' या कथेतून सोशल मीडियाचा वापर कसा करायला हवा नाहीतर काय नामुश्की ओढवली जाऊ शकते हे खूपच सुंदर रीतीने वाचकांपर्यंत पोहोचवले आहे. लेखकाचा हा पहिलाच कथासंग्रह आहे पण असे कुठेही जाणवत नाही. एकदा कथा वाचायला सुरुवात केली की आपण त्या कथेच्या शेवटपर्यंत त्या कथेला खिळून रहतो. प्रकाश सरवणकर यांच्या 'गजालीतली माणसे' या पुस्तकातील १२ मराठी कथा वेगवेगळ्या विषयावर आधारित आहेत.सर्वच कथा वाचताना मनाला खिळवून ठेवतात. प्रचंड ताकतीने लिहिलेल्या या कथा वाचताना आपण या पुस्तकाशी एकजीव होऊन जातो. काही कथांमधून मांडलेले महिलांचे प्रश्न आणि जाती व्यवस्थेवरची चीड दाखवून लेखकाने स्वत:ची सामाजिक जाणीव प्रतिबिंबीत केली आहे.

एकंदरीत सर्वच कथा वाचकाच्या थेट ह्रदयापर्यंत पोचतात. एवढे मात्र नक्की! मालवणी कथा आणि मराठी कथा यांचा मेळ खूपच छान जमून आला आहे. त्यामुळे मालवणी आणि मराठी वाचकांसाठी हा कथासंग्रह म्हणजे मेजवानीच आहे.